

JAUNIMO SAVANORIŠKOS TARNYBOS POVEIKIO BUVUSIŲ SAVANORIŲ STUDIJOMS TYRIMO ATASKAITA

Jolita Buzaitytė Kašalyniene

Jana Bogdžievič

Jaunimo savanoriška tarnyba (toliau - JST) – tai intensyvi ilgalaikės savanorystės programa jauniems žmonėms nuo 14 iki 29 metų. JST programa suteikia galimybių atrasti patinkančią veiklos kryptį, taip pat geriau pažinti save, ugdyti bendrąsias kompetencijas ir stiprinti pasitikėjimą savimi. Savanoriai, kurie įgyvendina daugiau nei 3-jų mėnesių tarnybą, įgyja JST pažymėjimą - dokumentą patvirtinantį tarnybos metu įgytus ar sustiprintus įgūdžius, tačiau tik 6 mėnesių (ne mažiau nei 40 val./mėn. ir ne mažiau 240 val./ 6 mėn.) nenutrūkstama tarnyba suteikia 0,25 stojamojo balo pripažinimą stojant į pirmosios pakopos studijas. JST programoje dalyvaujantys jaunuoliai gauna palydėjimą iš dviejų asmenų: kuratoriaus, kuris lydi savanorį priimančioje organizacijoje, ir savanorišką veiklą organizuojančios organizacijos paskirto mentoriaus. Savanoris su kuratoriumi susitinka 2 kartus per mėnesį (kas 14 darbo dienų), o su mentoriumi susitinka 1 kartą per mėnesį, aptaria kilusius sunkumus, mokosi apmąstyti patirtį bei įvardyti išmokimus, suformuluoti tobulėjimo tikslus ir vertinti savo asmeninę pažangą ir pasiekimus. Savanorių ugdymo tikslams bei programos metu įgytų kompetencijų įsivertinimui bei pripažinimui mentoriai naudoja skaitmeninių ženkliukų įrankį, kuriame gali (-įvertinti) 8 bendrųjų kompetencijų tobulinimą 3-iose skirtinguose lygiuose: pagrindiniame, praktiko ir akademiko. Savanoris norėdamas gauti ženkliuką kartu su mentoriumi turi aptarti įrankyje aprašytas užduotis bei pateikti įrodymų apie jų atlikimą. Jaunuolis, kuris pretenduoja į 6 mėn. programos baigimo pažymėjimą, kuris suteikia papildomą 0,25 balą stojant – turi surinkti ne mažiau kaip 5 pagrindinio lygio skaitmeninius kompetencijų ženkliukus.

JST programos poveikio jaunuolių studijoms tyrimas buvo atliktas 2020 metų lapkričio – gruodžio mėnesiais. Pusiau struktūruoti interviu nuotoliniu būdu buvo paimti iš 15 JST programoje dalyvavusių, tyrimo metu Lietuvos aukštojo mokslo institucijose studijavusių jaunuolių.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti studentų, iki studijų dalyvavusių jaunimo savanoriškoje tarnyboje, subjektyvius JST poveikio studijoms vertinimus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti pasirinkimo dalyvauti JST programoje motyvus.
2. Išsiaiškinti, kaip buvusi Jaunimo savanoriškos tarnybos patirtis atsispindi / atsiliepia šioms studentų gyvenimo sritims:
  - a) studentų įsitraukimui ir dalyvavimui studijų procese;
  - b) asmeninėms savybėms ir kompetencijoms tokioms, kaip gebėjimas prisitaikyti, drąsa, pasitikėjimas savimi, atsakingumas, motyvacija, iniciatyvumas;
  - c) dalykinėms ir bendrosioms kompetencijoms;
  - d) dalyvavimui visuomeninėje, socialinėje ir kt. veikloje.
3. Ištirti kokią reikšmę studentai suteikia savanorystės JST programoje patirčiai.
4. Išsiaiškinti, kaip studentai vertina Skaitmeninių ženkliukų sistemą ir kuratorių bei mentorių darbą.

Tyrimo metodas: pusiau struktūruotas kokybinis interviu. Interviu klausimynas pateiktas Priede Nr. 1. Tyrimas buvo vykdomas karantino metu, todėl visi pokalbiai vyko nuotoliniu būdu. Interviu buvo įrašomi, vėliau transkribuojami. Trumpiausias interviu vyko 34 minutes, o ilgiausias – 58 minutes, vidutinė interviu trukmė – 48 minutės.

Tyrimo etika: Pokalbių su informantais pradžioje buvo pristatomos tyrimo aplinkybės, garantuojamas konfidencialumas, prašoma duoti sutikimą daryti pokalbio įrašą. Pokalbių įrašai pradėti, tik gavus informantų sutikimus. Transkribuotiems interviu suteikti kodai, įrašai sunaikinti. Tyrimo užsakovui pateikti apibendrinti duomenys, neleidžiantys susieti išsakytų vertinimų su konkrečiais informantais.

Tyrimo generalinę aibę sudarė buvę Jaunimo savanoriškos tarnybos savanoriai, šiuo metu studijuojantys Lietuvos aukštojo mokslo institucijose, į universitetus ir kolegijas įstoję 2019 ir 2020 metais bei pasinaudoję teise gauti papildomą 0,25 balo už savanorišką tarnybą.

Tyrimo atranką įgyvendino Jaunimo reikalų departamento darbuotojai. Jie turėjo priėjimą prie JST programoje dalyvavusių jaunuolių duomenų bazės. Darbuotojai paskambino 36 jaunuoliams, 17 jaunuolių sutiko dalyvauti tyrime ir, kad jų kontaktai būtų perduoti tyrėjoms. O jos jau pačios derino interviu laikus. Šiame etape atkrito du jaunuoliai. Atranka buvo siekiama užtikrinti atitiktį šiems imties heterogeniškumo kriterijams: lyties, JST baigimo metų (2020 m. arba 2019 m.), studijų programų ir Lietuvos regionų įvairovės.

Tyrimo imtis nėra reprezentatyvi. Rezultatų analizėje pateikti skaičiai atspindi tendencijas tyrimo imtyje, o ne generalinėje aibėje.

Tyrimo imties charakteristikos. Tyrime dalyvavo 6 vaikinai ir 9 merginos (20-21 metų). 5 JST programą baigė 2019 m. ir 10 – 2020 metais. Informantai buvo iš 7 apskričių: po 3 iš Kauno, Klaipėdos, po 2 - iš Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės ir vienas iš Utenos apskričių. 5 JST programą atliko didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje), 9 – vidutinio dydžio miestuose (Tauragėje, Zarasuose, Širvintose, Biržuose, Šilalėje, Palangoje, Šilutėje, Pakruojyje, Panevėžyje) ir 1 – miestelyje Pakruojo rajone. Visi informantai studijavo 9 Lietuvos aukštojo mokslo įstaigose: Vilniaus universitete, Vytauto Didžiojo universitete, Lietuvos sveikatos mokslų universitete, Kauno technologijos universitete, Klaipėdos universitete, Šiaulių universite, Vilniaus dailės akademijoje, Vilniaus ir Kauno kolegijose, skirtingose studijų programose.

1 lentelė: **Tiriamųjų kodai ir charakteristikos**

Kodas	Lytis	JST vieta	JST miestas	JST baigimo metai	Studijų programa
V1	Vyras	Moterų užimtumo informacijos centras	Didelis miestas	2020	Verslo administravimas
V2	Moteris	Zoologijos sodas	Didelis miestas	2020	Sveikatos psichologija
V3	Moteris	Muziejus	Miestas	2020	Kūrybinės komunikacijos
V4	Vyras	Muziejus	Miestas	2020	Medicina

V5	Moteris	Atvira jaunimo erdvė	Miestas	2020	Duomenų mokslas
V6	Moteris	Greitoji pagalba su felčere	Miestas	2020	Slauga
V7	Moteris	Atviras jaunimo centras	Miestas	2020	Filosofija
V8	Moteris	Vaikų neformaliojo ugdymo NVO	Miestas	2019	Biologija ir jūros biotechnologijos
V9	Vyras	Biblioteka	Miestas	2020	Informatikos inžinerija
V10	Vyras	Biblioteka	Didelis miestas	2020	Nekilnojamo turto brokeris (profesinėje) ir socialinis darbas (kolegijoje)
V11	Moteris	Biblioteka	Didelis miestas	2019	Biomedicininė diagnostika
V12	Vyras	Lietuvos samariečių bendrijos „X“ skyrius	Miestas	2019	Programų sistemos
V13	Moteris	Vaikų dienos centras	Miestelis	2019	Muzikos pedagogika
V14	Vyras	Atviras jaunimo centras	Miestas	2019	Mados dizainas
V15	Moteris	Neformaliojo ugdymo NVO	Didelis miestas	2020	Kūno kultūra ir sporto pedagogika su kineziterapijos pakraipa

Duomenų analizės žingsniai:

1. Pirmuoju žingsniu susipažįstama su surinktais duomenimis – interviu transkribuoti, daug kartų skaityti, išskiriant raktines sąvokas arba prasmes, kurias būtų galima konceptualizuoti arba interpretuoti.
2. Antruoju žingsniu kurti prasminiai kodai. Reikšmingoms interviu dalims sukurti kodai: savanorystė ir studijų pasirinkimas, dalyvavimo JST motyvai, savanorystės metu sustiprėjusios kompetencijos ir t.t.
3. Trečiu žingsniu kodai jungti į potencialias kategorijas ir iš interviu išrinkti duomenys, iliustruojantys ir pagrindžiantys tas kategorijas: JST ir studijų pasirinkimo sąsajos; JST ir studijų sąsajos per kompetencijas ir t.t. Vėliau kategorijos peržiūrėtos, ar jos yra tinkamos jungtiems kodams ir visiems duomenims bendrai.
4. Ketvirtuoju žingsniu kategorijos apjungtos į temas, kurios aprašytos ir įvardytos.
5. Sudarius aiškų ir vientisą pagrindinių temų sąrašą, atlikta duomenų analizė – tinkamiausių interviu ištraukų atrinkimas kiekvienai temai, galutinė jų analizė.

Žingsniai buvo atliekami nuosekliai, tačiau analizės metu buvo grįžtama ir į pradžius analizės žingsnius.

REZULTATŲ ANALIZĖ

Siekiant suprasti JST poveikį buvusių savanorių studijoms, būtina atsižvelgti į JST tikslus, koku būdu savanoriška veikla gali būti susijusi su studijomis. JST programos aprašyme teigiama, kad JST suteikia galimybių (1) geriau pažinti save ir atrasti patinkančią veiklos kryptį, (2) ugdyti bendrąsias kompetencijas ir stiprinti pasitikėjimą savimi. Todėl tyrėjos duomenyse ieškojo atsakymų į šiuos probleminius klausimus: ar JST padėjo pažinti save ir atrasti patinkančią veiklos kryptį, kaip dalyvavimas JST prisidėjo prie pasitikėjimo savimi stiprinimo ir kompetencijų ugdymo. Rezultatų analizė susideda iš trijų struktūrinių dalių: JST ir studijų pasirinkimo sąsajos, JST ir studijų sąsajos per kompetencijas, JST programos vertinimo veiksniai.

1. JST IR STUDIJŲ PASIRINKIMO SĄSAJOS

JST ir studijų sąsajos atsiskleidžia per studijų pasirinkimą nulėmusius veiksnius ir apsisprendimo dalyvauti JST motyvus.

1.1. Savanorystė ir studijų pasirinkimas

Visi tyrimo dalyviai į JST įsitraukė jau turėdami pirminius būsimų studijų pasirinkimus. Dauguma (13) jų tyrimo metu nurodė, kad dalyvavimas JST programoje neturėjo įtakos studijų pasirinkimui, jų studijų pasirinkimą nulėmė kiti veiksniai:

1. Nuo vaikystės domėjosi arba praktikavosi (neformaliojo švietimo veiklose) vienoje srityje, todėl ją toliau rinkosi: programavimas, sportas, menas.
2. Karjeros dienų metu klausė profesijos atstovų paskaitų ir susidomėjo.
3. Rinkosi perspektyvią specialybę, pragyvenimui.
4. Rinkosi tai, ką būtų įdomu studijuoti.
5. Patraukė programos aprašas, kelių sričių derinys.
6. Apsispręsti padėjo tėvų profesinė veikla ir patarimai, artimų giminaičių studijų sritys.

Tik dviem atvejais dalyvavimas JST turėjo įtakos studijų pasirinkimui. Abiem atvejais savanoriškos veiklos pobūdis buvo susijęs su pasirinkta būsima specialybe, todėl savanorystės patirtis padėjo išsibandyti ir įvertinti savo pasirinkimą. Pirmu atveju iki savanorystės greitojoje pagalboje (su felčere) norėjo gydyti gyvūnus, o jos metu apsisprendė gydyti žmones. Antru atveju iki savanorystės vaikų dienos centre svarstė, ar rinktis muzikos pedagogiką, ar psichologiją, o savanorystės metu galutinai apsisprendė būti mokytoja.

- a) *„Visą laiką sakiau, medicinos nesimokinsiu, dešimt metų aš neiškęsiu tenais, bijau kraujo, bijau adatų, nieko nenoriu. <...> Tai ir tada taip paklausė manęs pačią pirmą savaitę irgi felčerės, kuom norėsi studijuot, ir aš taip sakiau veterinariją. <...> Tai man reikėjo trijų dienų, tokių pamainų ir sakiau jo į mediciną su žmonėm, tikrai.“V6¹*
- b) *„savanoriaudama su vaikais ir dienos centre eeee supratau, kad mokykloje jie patiria nemažai patyčių, kad ir kadangi jie buvo iš asocialių šeimų daugelis, mačiau, kad ir mokytojai į juos žvelgia kitaip. Tada supratau, kad geras mokytojas galimai nebus*

---

¹ Pasviruoju šriftu pažymėtos pažodinės citatos iš interviu. Citatų kalba netaisyta.

specialistas psichologijos, <...>. Tai pasirinkau muzikos pedagogiką, suprasdama, kad galėčiau būt tas ateities mokytojas, kuris padėtų tokiems vaikams.“ V13

Dar viena informantė JST metu atpažino savyje polinkį į socialinę veiklą. Ji JST atliko atviroje jaunimo erdvėje, todėl svarstė galimybę pasirinktas gamtos mokslų srities studijas keisti į socialinių mokslų sritį. Tačiau savo pirminio pasirinkimo vis tik nepakeitė: nugalėjo įsitikinimas, kad gyvenimui reikia kažkokios rimtesnės specialybės, iš kurios galėtų pragyventi. Vadinasi, gamtos mokslas suteiktų tvirtą pagrindą ateičiai, o socialinis – ne.

„savanoriaudavau pradėjau ir tiesiog save atrast ir supratau, kad emm galbūt ne matematika yra mano toks, kaip čia, varikliukas, o visokia visuomeninė veikla. Tada pradėjau svarstyti apie visai kitokias studijas kaip komunikacija ar kažkas panašaus. <...> Nu, nežinau, tiesiog, em taip svarsčiau, kad reik pirma turėt galbūt kažkokį labai rimta mokslą pasibaigt, kad turėčiau tikrą, nu, pagrindą po savim...“ V5

Savanorystės ir studijų pasirinkimo temoje svarbūs dar du tarpusavyje panašūs bet ir skirtingi atvejai. Abu informantai turėjo ilgametės savanoriškos veiklos patirties, savanoriavo iki JST ir po jos. Vienas iš jų studijuoja, bet savanoriškais pagrindais atlieka įvairius darbus, užduotis, nesusijusius su studijų sritimi, tačiau ateityje norėtų iš to pragyventi, t. y. dabar teikia paslaugas nemokamai, kaupia patirtį ir tikisi, kad vėliau galėtų jas teikti už atlygį. Antras daug metų rengė ir įgyvendino projektus jaunimui, sąmoningai ieškojo studijų programų, kuriose būtų lavinamos projektų rengimo ir vadybos kompetencijos.

„pastebėjau, jog kai kur turiu spragų ir jos buvo tokios labiau praktinės, pildant projektus, teorijos žinių trūkumas, nes visgi buvau tokia savamokslė, tad patyrinėjus pasižvalgius, pažiūrėjus programą būtent kūrybos komunikacijos aaa pamačiau, jog yra įtraukta projektai, jų įrašymas, valdymas, tad pamaniau, jog man puikia tiktų šios studijos.“ V3

Visi tyrimo dalyviai savanorystę JST pradėjo vasarą po 11 klasių arba jau besimokydami 12 klasėje. Dėl profiliuoto mokymo gimnazijose esminiai būsimos studijų krypties pasirinkimai, kai gimnazistai turi nuspręsti, kokius dalykus, kokiu lygiu mokysis ir kokius brandos egzaminus laikys, vyksta anksčiau – po 10 klasės. Todėl norint, kad būtų įgyvendintas pirmasis JST siekinys, JST programoje turėtų dalyvauti bent jau 10 klasėje besimokantys jaunuoliai. Programoje kviečiami dalyvauti visi jaunuoliai nuo 14 iki 29 metų, tačiau patys jaunuoliai sprendžia, kada jiems dalyvauti. Sprendimas dėl 0,25 balo įskaitymo stojant į aukštąsias mokyklas LR Švietimo mokslo ir sporto ministerijos yra priimamas kiekvienais metais iš naujo, todėl gali būti, kad dalis jaunuolių renkasi JST tik tada, kai žino, kad tikrai tais metais gaus balą. Arba jaunuoliai negeba planuoti ilgesnėje perspektyvoje, nes pradeda ieškoti informacijos apie galimybes tikrai 12 klasėje, arba mokytojai, tėvai šią informaciją jiems pateikia tikrai 12 klasėje.

1.2. Dalyvavimo JST programoje motyvai

Per dalyvavimo JST motyvus taip pat atsiskleidžia galimos JST ir studijų sąsajos. Tyrime dalyvavę jaunuoliai apie JST programą sužinojo iš keturių informacijos šaltinių: mokytojų mokykloje, organizacijų, kuriose savanoriavo, tėvų ir draugų. Kaip jau buvo minėta, visi jie į JST programą įsitraukė pabaigę 11 klasių arba jau būdami 12 klasėje. Ši aplinkybė yra labai svarbi, galvojant apie sprendimo dalyvauti JST motyvus. Juk baigiamoji klasė turi didelę reikšmę pasirengimui brandos

egzaminams. Dalyvavimas JST buvo didelis įsipareigojimas tiek įsitraukimo (dėmesio, energijos) tiek laiko prasme, kuriuos jaunuoliai galėjo skirti mokymuisi, bet jie vis tiek rinkosi savanorystę.

Galimybė prie stojamojo balo prisidurti 0,25 balo buvo stiprus ar ryškus motyvas dviem trečdaliams tyrimo dalyvių. Kuo pasižymėjo šie jaunuoliai? Iš esmės čia buvo dvi jaunuolių grupės:

(1) savanoriavo iki JST ir dalyvavo JST, kad gautų naudos iš formalaus savanoriškos patirties pripažinimo. Čia buvo trys skirtingi keliai, a) JST atliko toje pačioje organizacijoje, kurioje jau savanoriavo, b) dėl balo perėjo į kitą JST akredituotą organizaciją, c) inicijavo, kad jo vietovėje atsirastų JST akredituota organizacija:

a) „Aaaa tai savanoryste užsiėmiau jau nuo pat mažens. <...> nu, kai jau tas amžius ateina, kai jau kažkuo kažką noris daryt. [...]Ir... jaunimo centre man papasakojo, kad aš galiu užsiimt savanoriška veikla ir už tai dar gauti pridedamąjį balą prie stojimų. Nu tai pasakiau, kodėl gi ne, vis tiek tom veiklom užsiiminėju kiekvieną dieną, tai iš to kažkokios ir naudos norėjos gaut.“ V7

b) „Ir vienuoliktos va klasės pradžioj praktiškai ir va savanoriavau ten, ne daug kartų, toj Žalgirio arenoj dar, bet po to dvyliktoj klasėj, prieš dvyliktą klasę tiksliau emmm... Mama pasiūlė, mamos draugė pasiūlė, tiksliau, savanoriauti jos va įmonėje <...> taip pagalvojau, kad nu pasakė šešis mėnesius reikės savanoriaut ir galvojau, nu ar verta ar neverta, bet kažkaip svarsčiau ilgai ir sako: nu pabandyk, gal patiks, ir sako ten ir pridės 0.25 balo konkursinio, galvoju – nu gerai ir ir pradėjau savanoriaut.“ V1

c) „(Miesto pavadinimas) neturi tos akreditacijos taip sakant ir tik (miesto pavadinimas) priima ir aš užpildžiau pamenu dar tą anketą, tai čia gal trys metai atgal ir taip ir su manim lyg ir nesusisiekė <...> Ir aš iškėliau tą klausimą, tai turbūt, galbūt (vardas) <...> kažkaip išgirdo tai. Po kiek laiko parėjo žinia, jog teikia paraišką tai akreditacija, na, ir aš buvai viena iš pirmųjų, kuri iš karto pasiprašiau...“ V3

(2) svajojo apie tam tikras studijas ir nemokamą studijų vietą, nerimavo, kad per valstybinius egzaminus gali nepasisiekti, o šis, kad ir nedidelis priedas prie galutinio balo - užtikrintas.

„Nu tai pirmiausiai tai sudomino vis tiek tas 0,25 balo prie studijų, kadangi žinojau, kad norėsiu <...> psichologijos studijų, tai tenais reikėjo galbūt 0,4, berods, balo sudarė matematikos egzaminas. Kas man kaip ir matematika kaip ir gerai sekės, bet ir kaip ir nelabai, nu tokia vidutinė buvau.“ V2

Trečdalis tyrimo dalyvių akcentavo kitus nei 0,25 balo motyvus. Juos taip pat galima suskirstyti į dvi grupes:

(1) Savanorystės patirtis JST programoje buvo pirmoji, sutiko dalyvauti, nes neturėjo, ką veikti, norėjo išbandyti naujas veiklas, susipažinti su naujais žmonėmis:

„Nes aš galvojau kažkaip jau vasara buvo, ten dar prieš direktoriui atsiunčiant, mintis gal pasavanoriauti kažkur. <...> Bet labiausiai dėl to, kad kitokia veikla išbandyti norėjosi, na, ir kartu kaip ir naujų žmonių pažint norėjosi.“ V4

„...auklėtoja šiaip pasiūlė, tiesiog buvo kaip ir tokie toks pasiūlymas eee, kas nori gali užsirašyt. Tai mes su keliais draugais taip nusprendėm, kodėl gi ne, reikia pabandyt. Nieko doro neveikiam...“ V12

„...kažkaip vat su klasioko viena tokia, jinai man parodė. Sako davai tipo, kažkaip va savaitgaliais nieko neveikiam, <...> kažkur einam, kažką paveiksim.“ V11

(2) Turėjo ankstesnių savanorystės patirčių ir save įvardijo kaip tuos, kurie eina ten kur kviečia arba siūlo Vieno iš tiriamųjų žodžiais, jie yra idėjiniai savanoriai:

„Einam sako. Nu ir galvoju, nu, davai varom, gal bus linksma. <...> Tai va, šiaip, mes ten labai daug laiko leisdavom ir laisvalaikiu ir šiaip, tai, nu, niekas labiausiai nepasikeitė, tik tai, kad išiforminom. <...> gavosi darbas toks rimtesnis, kad mes daugiau pradėjom mokytis, daugiau gaut visokiausiu eem, nežinau, skilsų, save ugdyt pradėjo labiau. Nu ir tiesiog taip gavos.“ V5

„Nu aš toks idėjinis šiek tiek žmogus. <...> ypatingai paskutiniu metu, kiek stebiu save, tai tikrai, kad dėl idėjos daug darau ir padarau ir kartais, kartais nenoriu čia girtis, bet kartais tos idėjos visai būna sėkmingos ir ir randa savo vietą.“ V14

Pusei tyrimo dalyvių papildomas balas padėjo įstoti į norimą studijų programą, o pusei neturėjo reikšmės, nes jie ir taip gerai mokėsi arba stojant į tam tikras studijų programas lemiamas buvo stojamojo egzamino pažymys. Taip pat buvo atvejis, kai balas įstojimui reikšmės neturėjo, bet padėjo gauti stipendiją (dar turėjo papildomą balą už savanorišką tarnybą kariuomenėje).

Galima daryti prielaidą, kad papildomas 0,25 balo prie stojamojo balo yra stiprus motyvuojantis veiksnys paskutiniaus mokymosi mokykloje metais, prieš brandos egzaminus bei būsimus stojimus, taip pat tiems jaunuoliams, kurie savanorystėje ieško asmeninės naudos, pavyzdžiui, į JST tarnybą žiūri, kaip į priemonę asmeniniam tikslui pasiekti. Visgi yra jaunuolių, kurie renkasi JST ir apskritai savanorystę vedami kitų paskatų: smalsumo, noro prasmingai praleisti laiką ar iš idėjos, gal net altruistinių paskatų.

Jeį galvojame, kad JST suteikia galimybių pažinti save ir išbandyti įvairias veiklas, kad surastum sau tinkančią ir sieti su ja savo būsimą darbinę karjerą, tai ją reiktų siūlyti 9-10 klasėse, prieš profiliavimą. JST turi akredituotų įvairių sričių organizacijų, tačiau kuo mažesnis miestas, tuo mažiau pasirinkimo galimybių turi jaunuoliai: jie nesirenka kitų sričių, nes iš esmės savo mieste neturi iš ko rinktis, nes jų mieste yra tik biblioteka, kultūros namai ir mokykla. Gal jei JST dalyvautų jaunesni jaunuoliai, tai ir tie papildomi balai nebūtų tiek reikšmingi apsisprendžiant savanorystei, gal suveiktų kiti motyvuojantys veiksniai. Svarbu, kad, kviečiant savanorystei, jaunimas būtų skatinamas ne tik siekti asmeninės naudos, bet būtų atkreipiamas dėmesys ir į visuomeninę savanorystės ar tarnystės vertę, kad būtų skatinamos tokios vertybės, kaip solidarumas, pagalba bei rūpestis silpnesniais visuomenės nariais ir pan.

2. JST IR STUDIJŲ SAŠAJOS PER KOMPETENCIJAS

2.1. Savanorystės metu sustiprėjusios kompetencijos ir asmeninės savybės

Antras iš JST siekinių yra ugdyti bendrąsias kompetencijas ir stiprinti pasitikėjimą savimi. Universalus kompetencijų sąrašo patvirtinto nacionaliniu ar tarptautiniu mastu nėra, skirtinguose dokumentuose galima rasti skirtingus kompetencijų grupavimus ir įvardinimus. Ugdyimo

programose, pavyzdžiui, bendrojo lavinimo ir universitetinių studijų, kompetencijos yra skiriamos į dvi grupes: bendrąsias ir dalykines. Dalykinės yra susijusios su konkrečiu dalyku arba specialybės sritimi, o bendrosios yra visos kitos, kurios padeda gyventi visuomenėje, kurti ir palaikyti tarpusavio santykius, prisidėti prie bendrabūvio kūrimo, asmeninio tobulėjimo ir nuolatinio augimo. Pavyzdžiui, bendrojo ugdymo programose išskirtos šios bendrosios kompetencijos: mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinė, iniciatyvumo ir kūrybingumo bei asmeninė, 1 paveiksle pateikti šių kompetencijų aprašymai:

1 pav. Bendrosios kompetencijos²

JST naudojo skaitmeninių ženkliukų įrankį (badgecraft.eu) skirtą gebėjimų lavinimui ir pripažinimui³. Šiame įrankyje ir jo pagrindu patvirtintoje JST pasiekimų programoje išskirtos 8 visą gyvenimą vystomų kompetencijų grupės: bendravimas gimtąja kalba, socialiniai ir pilietiniai gebėjimai, mokymasis mokytis, skaitmeninis raštingumas, bendravimas užsienio kalbomis, mokslas ir technologijos, iniciatyva ir verslumas, kultūrinis sąmoningumas ir raiška. Galima daryti prielaidą, kad kompetencijų pavadinimai ir jas sudarantys elementai – gebėjimai, nuostatos – išskiriami pagal tai, kas yra aktualu, svarbu ugdytiniams ir socialiniam kultūriniam kontekstui. Iš tyrimo duomenų išryškėjo, kad JST metu savanoriai lavino socialines ir asmenines kompetencijas, kurias tyrėjos suskirstė į 5 grupes: bendravimo, bendradarbiavimo, lyderystės, pilietines, mokymosi mokytis ir asmenines.

² <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/pagrindiniai-kompetenciju-ugdymo-aspektai/siuolaikinio-ugdymo-tikslas-asmens-kompetencijos/bendrosios-ir-esmines-dalykines-kompetencijos/>

³ Jaunimo savanoriškos tarnybos pasiekimų programa. JST, 2019.

Bendravimo kompetencija

Apie sustiprėjusius bendravimo įgūdžius tyrime dalyvavę buvę savanoriai kalbėjo įvairiais aspektais, pavyzdžiui, gebėjimo užkalbinti ir palaikyti pokalbį su nepažįstamais žmonėmis, pasitikėjimo savimi, baimių įveikimo arba drąsos bendrauti, gebėjimo priimti grįžtamąjį ryšį, net jei jis yra ne tik apie pasisekusius dalykus (kritiką).

1) Geba klausti arba kreiptis į nepažįstamus žmones:

„Ryškiausias būtų pasikeitimas, kad nebebijau bendrauti su žmonėm. Jeigu anksčiau bijodavau net nueit ir pabelsti į duris ir pasakyti: „laba diena“, - tai dabar galiu atverti duris drąsiai, užduoti klausimus ir išsiaiškinti informaciją, kurios man labiausiai reikia.“ V7

2) Geba užkalbinti nepažįstamus žmones, inicijuoti ir palaikyti neįpareigojantį pokalbį:

„Kad dažnai pradedu pokalbius, tiesiog, kad ir paklausti kaip gyvena žmonės, kaip jiems sekasi, kaip kaip supranta tą ar tą dalyką, tai... O sakau, prieš tą savanoriavimą, tai gink Dieve.“ V12

3) Geba paprašyti kitų žmonių pagalbos:

„Nebūčiau tikrai nieko nei kalbėjęs, viską bandęs pats daryt ir išspręsti tik sa- sa- savo galimybėmis.“ V12

4) Geba priimti įvairius žmones, supranta, kad yra visokių žmonių ir visokių nuomonių:

„...kažkaip pradėjau žėti į žmones kitaip, kad, ta prasme, gali būti visokių“ V11

5) Geba įveikti drovumą ir būti dėmesio centre:

„Nes aš anksčiau tai visai būdavau tokia ee drovutė labiau [juokiasi], galbūt ee mėgdavau kampe pastovėt kažkur, negu viduryje aikštės.“ V2

6) Geba priimti kitų žmonių išsakomą kritiką, nereaguoti į ją gynybiškai:

„Aš esu labai labai labai be galo emocionalus žmogus ir jeigu man nepasiseka, tai aš jau verkiu. Ir po to gavosi, kad kažkaip po savanorystės šito aš po truputi atsikračiau. Na, tapau toks truputi, nežinau, stipresnis žmogus ir išmokau labiau priimt kritiką...“ V5

7) Geba išklausti, išgirsti kitų žmonių nuomones ir atsižvelgti į jas:

„...išmokau tiesiog atsižvelgt į kitų žmonių nuomones, išklaustyt kitų.“ V5

Bendradarbiavimo kompetencija

Aktyvūs ir iniciatyvūs informantai kalbėjo apie tai, kad savanorystės metu mokėsi dirbti komandoje:

1) Dirbti drauge su kitais žmonėmis, nesistengiant dominuoti ir / ar užgožti kitus, bet įsiklausant, tariantis, dalinantis atsakomybe su kitais komandos nariais:

„Ir dar vieną blogą savybę, kurią aš ži- labai turėjau, tai aš nemokėjau nebūt lydere. Nu , ta prasme, man čia buvo, jeigu aš kažkur dalyvauju ir aš nesu lyderė, tai nu viskas, aš negaliu, man tiesiog.. [...] O po to savanorystėj kažkaip atsirado tas, kad tu išmokai dirbt su žmonėm, pradėjai savęs nebekelt aukščiau nei esi ir tiesiog pradėjom dirbt.“ V4

2) Dirbant su kitais, laikyti juos lygiaverčiais, išgirsti kitų nuomones, pasiūlymus:

„...ir ir kitą sykį išklaudyti tikrai, nebūtinai kažką patarti, nes žėk po dviejų minučių jau kažkas tai ir pasako, ką tu norėjai.“ V3:

Lyderystės kompetencija

Lyderystės kompetencija glaudžiai susijusi su bendradarbiavimo kompetencija, nes lyderystė gali pasireikšti tiktai grupėje. Lyderystės srityje išryškėjo du priešingi gebėjimai: iš vienos pusės kažkas atrado savyje ir sustiprino gebėjimą imtis lyderystės, o iš kitos pusės kažkas mokėsi valdyti savo norą grupėje dominuoti ir mokėsi kitų lyderystės būdų.

1) Gebėjimas inicijuoti grupės darbą, burti kitus darbui, užduoties atlikimui:

„Taip ir galbūt tas... šiek tiek išugdė lyderystę, lyderio poziciją. Na tarkim, grupinis darbas, tai iš karto noris griebti už vadžių [juokiasi] na jeigu matos, kad kažkas nevyksta, kaip turėtų vykti, iškart noris sudėlioti viską į vietas.“ V7

„...tarkim grupiniai mum darbai dabar atsiskaitomi, tai aš pastebiu, kad aš labiau rašau: einam, darom kažką...“ V6

„O po to mano mokykloj buvo šimtadienis, visos tos šventės, tai, nežinau, ant tiek drąsos pati įgavau, kad pati organizavau tas šventes ir pati pradėdavau viską, kažkaip imdavausi iniciatyvos labiau. Būtent po tos savanorystės.“ V2

2) Gebėjimas motyvuoti kitus atlikti užduotį laiku ar anksčiau laiko:

„Didžioji dalis savaitės paskutinės gale palieka tą darbą, tai tas gal labiau aš motyvuuju visus stengtis daryt.“ V6

3) Gebėjimas vesti kitus, vadovauti, laikant kitus sau lygiais, neprimetant kitiems savo nuomonės, nedominuojant, bet sudarant galimybes kitiems įsitraukti, prisidėti prie užduoties atlikimo ir būti išgirstiems:

„Aš visada ir projektuose ir visur taip, na, papildavau, aš tokia esu lyderė iš savęs, kaip kiti kad mėgsta sakyti ir.. Ir tas darbas komandoje, kai tu esi su visais lygus ir ne tu komandą vedi, o padedi komandai kartu eiti, tai šitas tikrai labai padėjo, nes vis reikėdavo save taip nugesint taip sakant.“ V3

Pilietinė kompetencija

Pilietinė kompetencija reiškėsi keliomis kryptimis: bendrai padidėjusiu dalyvavimu ar aktyvumu ir išryškėjusiu noru padėti kitiems bendruomenės nariams.

1) Papildoma veikla tampa įpročiu ar neatskiriama gyvenimo dalimi:

„Ta savanorystė prisidėjo prie to aktyvumo, kad eee tuo metu tu turėjai papildomų veiklų ir eee kaip ir pripratai prie tų papildomų veiklų ir dabar reikia jų.“ V12

2) Buvę savanoriai yra linkę įsitraukti į akademinės bendruomenės veiklas. Pavyzdžiui, imasi kurso seniūno pareigų, tampa studentų atstovais įvairiose universiteto komisijose, komitetuose ir pan.:

„...šiuo metu esu savo katedros kaip ir kaip ir eee kaip ir studentų reikalų taryboj, taip galima pasakyti. <...> Ir mano kiti grupiokai, kiti mano kolegos, kurie dirbo, irgi abu yra patekę irgi į tas pačia studentų atstovybes ar ar fakulteto atstovybes...“ V14

„...nes pati vat esu ir grupės seniūnė, tai tenka ir pasitikėti savo nuomone ir užstoti save, kaip užstoti savo nuomonę, būti grupės lyderiu, tuo pačiu ir tas suteikia savotiškų jėgų iš praeities, iš tos savanorystės.“ V15

- 3) Savyje suvoktas ar atpažintas noras padėti, būti naudingi kitiems arba „aš tai jau kaip nors, bet kitiems tai būtinai turiu padėti“:

„...ką buvau galbūt neužmiršęs, bet nepastebėjęs apie save, kad... aš kad labiau nu tą atradau savybę, kad rūpinuosi labiau ne savimi, o kitais, kad mėgstu, ta prasme... nes... nes tas jo, kad kažkaip savimi nu tai ką ten savimi, kaip bus taip bus, tai, o tiesiog, mano toks charakteris, kad tiesiog žiūriu kaip, kam, kuo galėčiau padėti savanoriškai, kad ten jeigu reikia pagalbos - tikrai padėsiu visada, maždaug, ir va tą gal savybę tokią charakterio ir atradau, tą pagalbą kitiems.“ V1

Mokymosi mokytis kompetencija

Ši kompetencija informantų pasisakymuose išryškėjo keliais aspektais:

- 1) Savanoriškos tarnybos metu atsiskleidė smalsumas ar noras daugiau žinoti ir dalintis tomis žiniomis su kitais:

„...išryškėjo žingeidumas, kadangi savaimė reikėjo mmm mokintis, jei norėjau vesti ekskursija, ką ir sėkmingai pavyko man padaryti.“ V3

- 2) Sustiprėjusi mokymosi motyvacija:

„...Didžioji dalis savaitės paskutine gale palieka tą darbą, tai tas gal labiau aš motyvuojau visus stengtis daryti.“ V6

- 3) Įprato, išmoko dirbti, turimą laiką užpildyti kokia nors prasminga veikla, užsiėmimu:

„Nes galbūt jinai pasibaigė, tai tada automatiškai atsiranda to laisvo laiko, bet kažkaip tu buvai pripratęs, kad tu turi daryti kažkaip, kad pas tave to laiko mažiau ir tu automatiškai, kai viena dalyką baigi tu pradedi kažką kito. Ta va taip ir kažkaip, nežinau, užsiverčiau kitais darbais tada.“ V2

„V9: ...viens iš didžiausių plusų tai, kad pajauti, ką reiškia būti dirbančiu žmogum. Aišku, dirbi trumpiau negu visi kiti, bet tikrai viens iš geriausių dalykų, tai. T: Tai tas toksai reiškia įsipareigojimas, atsakomybė, kažkoks toks... V9: Taip. T: Ritmas atsiranda, ar ne? V9: Jo. T: Dienos ritmas, darbų ritmas. O tas padeda pavyzdžiui irgi studijuojant? V9: Eeee, manau, kad padeda, nėra taip kad kasdien galvoji, o kaip gerai čia man padeda tai, kad savanoriavau, bet manau prisideda prie to. Kaip sakiau - atsisėdi, padarai viską normaliai iš karto.“

- 4) Išmoko planuoti laiką, sudėlioti darbus, užduotis pagal prioritetus:

„...savo laiką išmokom planuoti taip, kad jis būtų labai produktyvus.“ V14

Asmeninė kompetencija

Taip pat tyrimo duomenys rodo, kad stiprėjo JST dalyvių charakteris, keitėsi savivoka ir savivaizdis. Informantai kalbėjo apie padidėjusį pasitikėjimą savimi, drąsą, kurie yra svarbus pagrindas

lyderystės, įsitraukimo, dalyvavimo, bendravimo, bendradarbiavimo ir kitų kompetencijų lavinimui bei taikymui.

Ilgametę savanorystės patirtį turinti informantė užsiminė apie ugdytojui būtiną pasitikėjimą savimi, apie susivokimą savyje ir savo įsitikinimuose, vertybėse, kurias jau gali perduoti jaunesniems už save. Šį pasisakymą galima būtų priskirti ir prie lyderystės kompetencijos, tačiau čia daugiau kalbama apie vadovavimą jaunesniems ir ugdomąjį santykį:

*„Galbūt sustiprėjo tas pasitikėjimas savimi. **Stovint prieš vaikus, bendraujant prieš juos, būnant kaip vadovas, vat tas pasitikėjimas savimi sustiprėjo. Kad nebesu tas toksai baikštus zuikis, kuris buvo prieš, sakykim, prieš keturis, penkis, šešis metus, kai aš tuo metu aš pradėjau savanoriauti.[...] galbūt drąsiai, kaip vadovas, vat pasitikėti savo nuomone, pasakyti savo nuomonę, vat ką aš manau.**“ V15*

Visi šie tyrimo metu išryškėję gebėjimai, lyginant juos su JST pasiekimų programoje įvardintų gebėjimų sričių aprašais, gali būti priskirti dviem gebėjimų sritims: socialinių ir pilietinių bei mokėjimo mokytis. **Socialiniai ir pilietiniai gebėjimai** apima asmeninius, tarpasmeninius ir tarpkultūrinius gebėjimus, t. y. kaip gebu bendrauti su kitais. Taip pat tai apima visas elgesio formas, kai žmonės parengiami veiksmingam, konstruktyviam dalyvavimui socialiniame ir profesiniame gyvenime ir, prireikus, konfliktų sprendimui. Pilietiniai gebėjimai padeda žmonėms visapusiškai dalyvauti pilietiniame gyvenime, jausti įsipareigojimą būti aktyviam bei demokratiškam pilietinio gyvenimo dalyviu. **Mokymasis mokytis** reiškia gebėjimą atkakliai mokytis, organizuoti savo mokymąsi, įskaitant mokymąsi veiksmingai valdant laiką ir informaciją, asmeniškai ir grupėse.

Lyginant tyrimo metu išryškėjusius gebėjimus su bendrojo ugdymo programose išskirtomis **bendrosiomis kompetencijomis**, tai jie neapimtų tikrai iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijų. O visų kitų kompetencijų (mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinės ir asmeninės) apraiškos tyrimo metu buvo paminėtos.

Taigi kyla klausimas, ar JST kompetencijų vertinimo įrankis yra tinkamas, jei po metų ar dvejų jaunuoliai gali įvardinti tikrai dvi iš aštuonių savanorystės metu lavintų kompetencijų sričių.

2.2. Studijose taikomos JST metu įgytos kompetencijos

Vertinant JST poveikį studijoms, svarbu buvo išsiaiškinti subjektyvų buvusių dalyvių, kaip jie patys mano, kokias JST metu įgytas kompetencijas jie taiko ar kokios jiems praverčia studijų procese. Informantams nebuvo lengva įvardinti, kokios savanorystės metu lavintos kompetencijas jiems padeda studijų procese. Buvo ir tokių, kurie sakė, kad studijose nenaudoja jokių savanorystės metu lavintų kompetencijų, nes tai dvi skirtingos gyvenimo sritys:

„du skirtingi dalykai. Kur yra mokslas, o kur yra savanoriavimas.“ V11

„...čia gal toks labiau paruošiantis dalykas gyvenimui ir socialiniam gyvenimui, bet ne studijom, ne mokslam. Čia savęs ugdymas.“ V7

Šie pasisakymai leidžia matyti skirtį ne tik tarp darbo ir likusio gyvenimo, bet ir tarp bendrųjų bei dalykinių kompetencijų. Bendrosios priskiriamos bendrajam išsilavinimui, o dalykinės yra

konkrečios studijų srities arba būtinos tam tikros srities specialistui. Tačiau net ir tie, kurie, išgirdę tyrėjų klausimą, reagavo tiesioginių ryšių tarp savo studijų ir savanorystės neigimu, toliau plėtodami savo atsakymus, pripažino, kad savanorystės veiklos prisidėjo prie socialinių ir asmeninių kompetencijų tobulinimo, kurios daugelyje universitetinių studijų programų yra priskiriamos prie bendrųjų kompetencijų. Taigi tyrimo dalyviai įvardino 3 bendruosius ir 2 dalykinius gebėjimus, kuriuos jie taiko, ar kurie jiems praverčia studijuojant aukštojoje mokykloje. Bendrieji gebėjimai: bendravimo ir pasitikėjimo savimi, laiko planavimo ir veiklų prioretizavimo, motyvacijos mokytis.

- 1) Savanoriška patirtis padėjo išsilaisvinti iš bendravimo su nepažįstamais žmonėmis baimių, susikaustymo, atstūmimo baimės, informantai tai įvardina kaip drąsą užkalbinti, prašyti paslaugos ar pagalbos:

„Bet dabar man - manau, kad vat tas mano nebijojimas šnekėt, nebijojimas kalbėt su kitais eee gal ir padaro geresnį išpūdį dėstytojam visų pirma <...> paruošimas nebijoti, va tas nebijoti kalbėti, nebijoti pripažinti, kad tau reikia tos pagalbos tokios, kad reikia... kad ne viską pats turi suprast, ne ne ne viską turi pats pasidaryt ir toks, kad visada reikia bendraut su žmonėm.“ V12

- 2) Pagerėjusius laiko planavimo įgūdžius įvardijo trečdalis tyrimo dalyvių. Kadangi JST pradėjo vasarą prieš dvyliką klasę arba jau besimokydami dvyliktoje klasėje, todėl jiems buvo labai svarbu tinkamai paskirstyti darbus, užduotis dienai arba savaitei, kad viską suspėtų. Taigi savanoriai išmoko planuoti savo laiką, susidėlioti darbus prioritetine tvarka, neleisti laiko veltui, panaudoti jį produktyviai.

„...atsižvelgiau taip kaip jie prioritetus dėliodavosi ir spręsdavo kaip, kas kur eis. Ir šiuo metu pati taip darau, jeigu kažkas dubliuojasi ar turiu kitų darbų, tai laiko vat planavimas man dabar labai labai imu pavyzdį (čia nuoroda į kuratorę).“ V3

„labiausia galbūt tame laiko planavime paveikė. <...> dvyliktoje klasėje tik pradėjau savanoriaut ir kadangi savanorystė nemažai laiko užimdavo, tai reikėdavo derint tą laiką kažkaip.“ V4

- 3) Motyvacija užduotis atlikti ne bet kaip, o kokybiškai, prisideda prie mokymosi mokytis kompetencijos:

„Gal tas dar eee, kad motyvacija, kad sėsti normaliai pasėdėti ir padaryti viską, o ne ,o ne atsipūtus savo kažkaip tai tenai.“ V9

Prie studijų dalyko ar dalykinių kompetencijų lavinimo prisidėjo savanoriška veikla, tais atvejais, kai JST vieta buvo susijusi su studijų sritimi: a) slaugos ir b) socialinio darbo.

- a) *„...per psichologijos paskaitas ar etikos, atrodo, tu labiau žinai jau kai papasakoja, kokios ligos būna, kad su žmonėm, kaip reikia jiems pasakyt blogą žinią, tu atrodo jau tą kaip ir žinai, nes esi susidūręs jau su onkologinėm ligom žmonėm ir jau mirtis esi matęs. Kažkaip tas lengviau yra, kitiem kai pasakoja, negali diskutuot tiek atvirai. Man kažkaip jau atrodo viskas matyta, tai paprasčiau yra.“ V6*
- b) *„...kalbant apie socialinį darbą, tai aaaa labai daug savanorystės atvejų pritaikiau studijose ir manau, kad dėl to mano pažymiai pagerėjo, nes tikrai būna dalykų, kur tu turi išsakyti savo nuomonę, ar parašyti kokį darbą, remiantis savo nuomone ir manau, kad kai jau turiu*

patirties tiesioginės ir aaaaa nnn esu susidūręs tiek su klientais, tiek su kitais žmonėmis ir turėjęs labai įvairios patirties tame. Manau, kad tai man tikrai padėjo aaaam pasiekti geresnių rezultatų studijuojant.“ V10

Visgi, įsigilinus į du paskutinius cituotus informantų pasisakymus, matosi, kad ir juose yra kalbama apie socialinius gebėjimus, kurie slaugos ir socialinio darbo studijų programose gali būti priskirti prie dalykinių kompetencijų. Šių specialybių tiesioginis darbas yra susijęs su pagalba žmonėms, todėl minimi etikos, profesionalaus santykio su klientais kūrimo aspektai priskirtini dalyko, o ne bendrojo ugdymo sričiai. Taigi buvusiems JST dalyviams studijose praverčia savanorystės metu lavinti socialiniai ir mokymosi mokytis gebėjimai.

Trečdalis tyrimo dalyvių turėjo ankstesnių savanorystės patirčių iki dalyvavimo JST programoje. Tyrimo metu 6 informantai ne tik studijavo, bet ir dirbo, 4 savanoriavo arba prisidėjo prie studentų atstovybių veiklų organizavimo ir įgyvendinimo. Tyrimas buvo vykdomas prasidėjus antrajam karantinui 2020 metų rudenį. 8 tyrimo dalyviai nurodė, kad savanoriautų, jeigu ne COVID-19 pandemija, o 3 nesavanoriautų, nes daugiau dėmesio nori skirti studijoms arba darbui.

2.3. JST dalyvių subjektyvus lyginimasis su kitais studentais

Dar vienas būdas atskleisti galimą JST poveikį studijoms yra buvusių JST dalyvių subjektyvus savęs lyginimas su kitais. Informantai buvo kviečiami pagalvoti, ar ir kuo jie skiriasi nuo savo kolegų studentų, ir ar tie skirtumai galėtų būti nulemti jų JST patirties. Informantams nebuvo lengva įvardinti, kuo gi jie skiriasi nuo kitų studentų.

Lyginimasi apsunkino karantinas ir nuotolinis mokymasis, nes mokantis nuotoliniu būdu studentai turi ribotas galimybes bendrauti, užmegzti ryšius su dėstytojais ar kitais studentais. Susitikimai ir bendros patirtys suteikiančios pagrindą lyginimuisi su kitais, mokantis nuotoliniu būdu, yra labai ribotos. Dar sunkiau yra nuspręsti, kokios tų jaučiamų skirtumų priežastys, kiek juos lėmė savanoriška veikla, o kiek kitos gyvenimiškos patirtys ar asmeninės savybės, kurios iš esmės turėjo įtakos pasirenkant JST ir atsirandantiems skirtumams su bendramoksliais. Nepaisant įvardintų sunkumų informantai stengėsi atsakyti į šiuos klausimus.

- 1) Buvo informantų, kurie sakė, kad jaučiasi esą kitokie nei jų bendramoksliai, bet šiuos skirtumus, lyginant save su kitais, jie jautė ir anksčiau, kai mokėsi mokykloje, ar jie išryškėjo ir kitose gyvenimo srityse. Taip pat galima daryti prielaidą, kad jie pasirinko dalyvauti JST dėl savo skirtumų savybių:

*„Kad skirsiuosi nuo kitų studentų yra tas, visi tai mato, bet, kad savanorystė turėjo įtakos į tai gal nėra didelio, tiesiog, mano **charakteris nuo kitų šiek tiek skiriasi**“ V1*

*„Gal gal kai kur ir vietomis skirsiuosi organizuotumu, **bet tas organizuotumas aš nesu tikras ar yra atsineštas iš tos savanorystės, nes jis pas mane buvo visada, tai... kaip ir nežinau, sunku, sunku pasakyti...**“ V14*

*„...nu, man tai nesiskiria man tiesiog skiriasi, matosi koks yra žmogus, ta prasme, kai tu eini su juo, nežinau, mieste, tarkim, <...> **jeigu tu žmogui gali padėti, tai tu galėsi ir savanoriaut,***

nes tu žmonėms ten, nežinau, šunims, senoliams ten padėsi. Bet jeigu tu eiliniam žmogui gatvėje nepadėsi, tai kaip tu gali savanoriauti, čia tiktai save apsimetinėsi.“ V11

- 2) Informantai studijuojantys konkurencingose ar daug norinčių jose studijuoti jaunuolių pritraukiančiose studijų programose, pavyzdžiui, psichologijos, medicinos, kūrybinės komunikacijos, sakė, kad jie savo savanoriška patirtimi nėra išskirtiniai. Kiti drauge studijuojantieji turi savanorystės patirčių, turi įvairių kompetencijų ir pan.
- 3) Lengviau skirtumus buvo įvardinti tiems informantams, kurių savanoriškos veiklos pobūdis (vieta, užduotys) buvo susijęs su jų studijuojamais dalykais, specialybe, pavyzdžiui: studijuoja slaugą, o savanoriavo greitosios pagalbos stotyje, studijuoja pedagogiką, o savanoriavo vaikų dienos centre, studijuoja sporto pedagogiką, o savanoriavo vaikų neformaliojo ugdymo organizacijoje. Šie studentai mato aiškias savanorystės patirčių ir studijų sąsajas, o tuo pačiu metu ir savo turimų kompetencijų išskirtinumą lyginant su kitais studentais: jiems lengviau atlikti skiriamas refleksijos užduotis, dalyvauti diskusijose ir išsakyti savo nuomonę, nes ji yra paremta patirtimi, lengviau įsisavinti teorinę medžiagą, nes žino kaip joje aprašomi reiškiniai atrodo gyvenime, jie padėjo ar padės praktikos metu, kur jau taikė ar galės taikyti savanorystės metu lavintus bendravimo gebėjimus:

*„...man bus paprasčiau šiek tiek, tiek praktikoje, tiek ateity mokant, nes **aš jau žinau, kokie gali būti vaikai ir kaip galbūt reiktu su jais bendrauti.**“ V13*

*„...galbūt praktikos metu vat ką mes atlikinėjom universitete, vat, <...> praktiką mokyklose aš kalbu. <...> **Būtent bendravimas su mokytojais, su direktore mokykloje, su su tais pačiais vaikais,** <...> tas vat labai padėjo, tos žinios, kurias aš turiu susikrapščiusi iš tos visos savanorystės. **Nebuvo to tokio labai didelio pasimetimo ką, kas, kaip ir kur nebuvo tų tokių didelių klausimų.**“ V15*

*„...dabar kol kas gal nelabai, bet aš manau, kai bus praktika, **aš nebijosiu su pačiu žmogum tiek bendrauti, jo klausinėt <...> priimt jį kaip pacientą.**“ V6*

- 4) Iniciatyvumu, drąsiu bendravimu, organizuotumu, socialumu iš kolegų save aiškiai išskiria studijuojantys tiksluosius, technologinius mokslus:

*„Yra didelis skirtumas, kad aš žymiai drąsiau einu, darau tenai ir seniūnas esu ir **bendrauju su visais drąsiai, kiti visi nu ten informatikai tokie ramūs, tylūs, niekas ten nieko labai nerūpi, tai aš toks vienas, kuris mėgsta reikštis, kažką daryti, organizuoti,** Tai tas tikrai labai didelis skirtumas yra, man bet jau viduj jaučiasi.“ V9*

*„Vat studijuoji tokio vietoj kur **visi labai intravertai** [juokiasi], kur nėra didelio polinkio bendrauti, tai galbūt tuo ir išsiskiriu.“ V7*

*„...kažkaip nesinori išskirt savęs per daug, bet bet... Nežinau, aš vat pastebiu su tais su savo grupiokais, kad vat yra tu, vat tokių žmonių, kurie vis dar bijo šnekėt, nes va tos programų sistemos, **čia vat tokie visi, kurie sėdi prie kompiuterio iki išnaktų ir su niekuo nebendruoja ir taip toliau.**“ V12*

Bendrai buvę JST dalyviai, lygindami save su kitais studentais, mano, kad jie iš esmės yra labiau linkę eiti į socialinius kontaktus, imtis iniciatyvos, padėti kitiems, yra organizuotesni, drąsesni, labiau pasitikintys savimi, vadinasi, turi stipresnius socialinius ir pilietinius gebėjimus. Tai leidžia daryti prielaidą, kad dalyvavimas JST yra susijęs su socialinės ir pilietinės srities gebėjimais, tačiau šių sąsajų priežastingumo kryptis nėra aiški: ar į JST ateina jaunuoliai turintys stipresnius socialinius, pilietinius gebėjimus, ar JST sustiprina socialinius, pilietinius gebėjimus.

Apibendrinant galima pasakyti, kad dalyvavimas JST prisidėjo prie socialinių ir pilietinių bei mokymosi mokytis gebėjimų sričių lavinimo. Šių sričių kompetencijas JST dalyviai prisiminė, galėjo įvardinti ir nurodė, kad jas naudoja, taiko savo studijose, praėjus vieneriems ir dvejiems metams po JST pabaigos. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šie gebėjimai įsitvirtino arba išmokimai buvo tvarūs. Nors JST metu savanoriai galėjo rinkti skaitmeninius ženklukus iš 8 kompetencijų sričių, bet kitų šešių (išskyrus socialinių ir pilietinių bei mokymosi mokytis) Jaunimo savanoriškos tarnybos pasiekimų programoje įvardintų kompetencijų sričių informantai neminėjo, neprisiminė, vadinasi, pasiekimai tose srityse nebuvo tvarūs.

3. JST PROGRAMOS VERTINIMO VEIKSNIAI

Pojstatyminiuose aktuose savanorystė yra priskiriama darbo su jaunimu formoms, o jos tikslas yra suteikti jaunam žmogui galimybių tobulėti ir ugdyti socialines kompetencijas.⁴ Skaitant JST reglamentuojančius dokumentus, labai sunku atsekti, koks gi JST tikslas, ar tikslas yra sudaryti galimybes tobulinti kompetencijas, ar visgi jos tikslas yra vertinti ir pripažinti JST metu įgytas kompetencijas, kas čia yra svarbiau: galimybė ugdytis ar galimybė gauti formalų ugdymosi rezultatų pripažinimą. Pojstatyminiuose aktuose pavyko rasti, koks yra JST metu įgytų kompetencijų **vertinimo ir pripažinimo tikslas**, bet juose nepavyko rasti, koks gi yra pačios **JST tikslas**. Tenka daryti prielaidą, kad JST tikslas yra lavinti savanorio žinias, įgūdžius, gebėjimus ir kompetencijas, nes jis a priori slypi ar yra numatytas vertinimo ir pripažinimo tikslas: „Savanorių neformaliuoju būdu, Jaunimo savanoriškos tarnybos metu įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo tikslas yra patikrinti ir pripažinti **Savanorio įgytas žinias, įgūdžius ir gebėjimus, pripažinti įgytas kompetencijas** ir tokiu būdu sudarant sąlygas Savanoriams greičiau ir lengviau įgyti kvalifikaciją, didinti jų užimtumą ir konkurencingumą darbo rinkoje, veiksmingiau įsitraukti į formalųjį mokymąsi.“⁵

Tai verčia daryti prielaidą, kad JST remiasi ugdomojo vertinimo samprata, kai pirmasis ir svarbiausias ugdomojo vertinimo tikslas yra mokymasis. Edukacinis tikslas yra esminė savybė, kuri skiria ugdomąjį vertinimą nuo kitos rūšies vertinimų. Atlikdami vertinimą, proceso dalyviai mokosi iš patirties, mokosi suprasti, įvertinti ir daryti išvadas apie savo mokymosi patirtį, reflektuoti savo žinių, gebėjimų ir įsitikinimų pokyčius, tiesiogiai susijusius su arba įvykusius dėl išgyventos ugdomosios patirties. Tam tikra ugdomoji veikla daugeliu požiūrių gali atrodyti labai gera, tačiau realybėje ji gali

---

⁴ Darbo su jaunimu gairės Patvirtinta Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2019 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. 2V-40 (1.4)

⁵ Savanorių neformaliuoju būdu, jaunimo savanoriškos tarnybos metu įgytų, kompetencijų įvertinimo, įsivertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašas. Patvirtintas Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2019 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 2V-127 (1.4)

būti atsieta nuo dalyvių gyvenamojo pasaulio, ir atvirksčiai⁶ - ugdomoji veikla gali būti nemaloni, skausminga, bet labai glaudžiai susijusi su dalyvių gyvenamuoju pasauliu.

Siekiant užtikrinti sąryšius tarp jaunuolio patirties savanorystės metu ir tos patirties įprasminimo, JST programa naudoja du struktūrinius elementus sudarančius visumą:

- 1) Kuratoriaus ir mentoriaus vaidmenys. Kuratorius skiria užduotis ir globoja savanorį priimančioje organizacijoje, mentorius padeda savanoriui kelti ugdymosi tikslus, reflektuoti JST patirtį ir vertinti ugdymosi rezultatus. Mentorius yra iš savanorišką veiklą organizuojančios organizacijos, vadinasi, JST programoje yra numatyta, kad kuratorius ir mentorius turėtų būti iš skirtingų organizacijų, o jei jie yra iš tos pačios organizacijos, tai turi būti 2 skirtingi asmenys.
- 2) JST pasiekimų programa, kuri naudoja skaitmeninių ženkliukų įrankį arba skaitmeninių ženkliukų sistemą (toliau – SŽS), padedančią kaupti įrodymus apie tobulėjimą ir svarbius pasiekimus savanorystės laikotarpiu bei matyti savo tobulėjimo progresą. JST pasiekimų programa sudaro sąlygas gauti sertifikatą su tobulėjimo įrodymais.⁷

JST vertinimas bus aptartas šiais aspektais: kuratoriaus ir mentoriaus darbo, SŽS, patirties JST programoje reikšmingumo ir galimų sąsajų tarp išvardintų trijų aspektų.

3.1. Mentorių ir kuratorių darbo vertinimai

Mentorius ir kuratorius JST programoje atlieka labai svarbius savanorio palydėjimo JST kelionėje vaidmenis. Remiantis edukologijos mokslu ir terminais, savanoris, įsitraukdamas į JST programą tampa ugdytiniu, o mentorius su kuratoriumi – jo ugdytojais. Šie du ugdytojai formaliai yra pasiskirstę funkcijomis (užduotimis), kuriomis jie prisideda prie savanorio kelionės per ugdomojo vertinimo procesą.

Savanorį priimančioje organizacijoje savanorį globoja kuratorius. Kuratorius drauge su savanoriu sutaria dėl užduočių, kurias pastarasis turi atlikti jį priimančioje organizacijoje. Šios užduotys sudaro esminį savanorio veiklos turinį ir šia veikla jis neša naudą priimančiai organizacijai, t. y. savo veikla jis padeda jai įgyvendinti jos misiją arba pagrindinę užduotį. Taip pat kuratorius užtikrina savanoriui palaikymą, paramą, pagalbą bei jo integraciją į darbuotojų kolektyvą.

Mentorius padeda savanoriui formuluoti ugdomuosius tikslus, t. y. kompetencijų sritis, kuriose savanoris sieks augimo ar asmeninių pokyčių, per JST patirties refleksiją stebėti ir įsivertinti daromą pažangą. Šiai užduočiai įgyvendinti mentorius susitinka individualiems pokalbiams su savanoriu kartą į mėnesį ir naudoja SŽS.

Ugdymas vyksta ugdytojo ir ugdytinio santykiuje, šis santykis kuriamas ir palaikomas viso proceso, šiuo atveju savanorio dalyvavimo JST, metu. Šio santykio pobūdis yra reikšmingas JST rezultatams arba savanorių pasiekimams, augimui, tobulėjimui. Todėl, analizuojant tyrimo duomenis, buvo gilinamasi į tai, kaip informantai patyrė mentorius ir kuratorius, kokius santykius jie su mentoriais ir kuratoriais turėjo, kaip šiuos santykius apibūdina ir vertina, kokią reikšmę ar vertę jiems suteikia arba

---

⁶ Ugdomasis vertinimas darbo su jaunimu srityje. „T-Kit“ Nr. 10 <https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-lejdiniai/el-biblioteka/t-kit-010.pdf>

⁷ JAUNIMO SAVANORIŠKOS TARNYBOS PASIEKIMŲ PROGRAMA. JST, 2019.

kaip jie mano, kokią įtaką jiems mentorius ir kuratorius turėjo. Kuratorių ir mentorių vertinimai bus aptarti atskirai per santykių pobūdį, vaidmenis, kuriuos atliko savanoriams, ir neišpildytus lūkesčius.

Kuratorių darbo vertinimas

Kuratorius yra reikšmingas suaugusysis. Labai artimas ir nuoširdus santykis su gerokai vyresniais, daug profesinės ir gyvenimiškos patirties turinčiais kuratoriais. Santykis pagrįstas ugdomuoju autoritetu. Savanoriai su jais praleido daug laiko, kalbėjosi ne tik apie darbą, bet ir gyvenimą.

1) Turėjo galimybių matyti, kaip kuratoriai dirba, kartu kuratoriai leido ir skatino savanorius imtis naujų užduočių, susipažinti su kitais darbuotojais ir su jais padirbti:

*„Su kuratorium, tai tikrai labai geri, nes sakau, jisai labai palaikydavo tuos savanorius. Eee sakau, **norėdavo, kad jie viską išbandytų, viską išmėgintų, kas patinka, tai kitą dieną vėl galėsi eit daryt, jeigu jis jiems patiko viskas, nu labai geri santykiai būdavo ir visada jo pakalbėdavom, visada aptardavom viską.**“ V2*

2) Kuratorė leido daryti daugiau, nei formaliai savanoris gali daryti, bet ji matė savanorės motyvaciją ir norą daryti, todėl leido. Ir valandų savanorė išdirbo žymiai daugiau nei JST programoje nustatyta riba. Kuratorė negailėjo savanorei savo laiko, pamokymų, rūpesčio ir globos:

*„Aš būdavau po panašiai **po dvylika valandų, aštuonias valandas, nors būdavo per daug, tai man sakydavo tiesiog skelk, <...> grafike negalima, kad tiek valandų būtų, nes dar ne pilnametė, buvau, kai pradėjau, tai irgi sakydavo iki aštuntos valandos tiktais gali. Bet man visada leisdavo, sako: „ai apeinam biški sistemą, ilgiau pabūnam“, - nes visą laiką parveždavo. <...> Tai atrodo aš daugiabuty gyvenu, tai stovėdavo <...> kol šviesa užsidega penktam aukšte, tada žiūriu jau išvažiuoja ramiai. Kad tik viskas saugiai.“ V6***

3) Kuratorė nuolatos skatino, ragino ir motyvavo savanorius veiklai. Gebėjo įkvėpti ir motyvuoti:

*„...visko mokėmės iš kuratorės, nes jinai, šiaip, **gyvenimiškos patirties labai daug turi ir labai daug savanorystės. Ir jinai visada mus pušindavo, varom ten varom ten savanoriaut,** <...> Nu jinai buvo toks mūsų **varikliukas, kuris ten, nežinau, visada mus vesdavo į priekį ir niekada neleisdavo ten n- kažkur nukrypt į šonus. <...> Visada po tų pokalbių išeini užsimotyvavus ir galima sakyti labiau nori dirbt.**“ V5*

Kuratorius – draugas, lygiavertis partneris. Kai kurie savanoriai susidraugavo su kuratoriais arba juos anksčiau pažinojo ir ta pažintis padėjo pagrindus artimai draugystei, lygiaverčiam darbiniam santykiui.

1) Šis santykis atlaikė konfliktų ir pykčių išbandymus:

*„Su kuratore užsimezgė **asmeninė draugystė.** <...> Aišku, kaip ir visada buvo ten to **persidirbimo ir pykčių visokiausių,** <...> nežinau, aš pavėlavau buvau ten labai pikta, dvidešimt minučių gal pavėlavau ir sakau: „viskas aš metu tą savanorystę, nereikia man to balo“. Mes tada visos paverkėm kartu eee atsisėdusios, tada eeee pakalbėjom ir tada vėl viskas gerai ir baigėm mes tą savanorystę.“ V5*

2) Dalijosi darbais, dienos pabaigoje aptardavo, kaip sekėsi, ką pastebėjo, ką reikėtų daryti kitaip, ką veiks kitą dieną. Santykis buvo tvirtas, grįstas pasitikėjimu ir pagarba, kuriame galėjo kalbėtis ir apie pavykusius ir nepavykusius dalykus:

*„Realiai, visada likdavau, jau pasibaigus darbo valandos vaikai išeina namo, mes liekam, viską susitvarko ir aptariam ką reiktų rytoj daryt, kaip šiandien sekės, **galbūt ten pastebėjom kažkas kažkuriam vaikui yra negerai, su kuriuo reiktų pakalbėt galbūt.** Tai būdavo aptarimas dienos. Kadangi [kuratorė] buvo **mano klasiokės sesuo ir mūsų amžiaus skirtumas nebuvo toks didelis, tai absoliučiai buvo atmosfera gera, nes pažinojau jau ją, tad viskas buvo gerai. Galėdavau taip pasakyt, kas mane neramina ir kas yra negerai.**“ V13*

Formalus vadovas. Šiais atvejais savanoriams nepavyko užmegzti emocinio santykio su kuratoriais. Apie juos mažai kalba, prisimena, kad tokie buvo, bet jokio gilesnio įspūdžio iš bendravimo su jais neturi, galima daryti prielaidą, kad šie kuratoriai ne visiškai atliko savo vaidmenį.

1) Buvęs savanoris kuratoriui priskyrė kontroliuojančio vadovo vaidmenį. Viskas, ką apie kuratorę prisimena, yra tai, kad reikėjo jai atsiskaityti. Bendrai jis buvo nepatenkintas savanoryste šioje organizacijoje, nejautė, kad jam skirtos užduotys būtų buvę įdomios ar prasmingos, reikšmingų santykių su kitais organizacijos darbuotojais nesukūrė:

„...vadovė buvo iš [organizacijos pavadinimas], kuriai turėjau dažniausiai viską atsiskaitinėti, ten tas valandas pas ją susirašyti ką ką veikia.“ VI

2) Informantas santykius su kuratore apibūdina kaip dalykiškus. JST atliko didelėje valstybinėje organizacijoje, su kuratore prasilenkdavo, nes savanorės ir kuratorės darbo laikas nesutapo, jos susitikdavo kartą per mėnesį arba susisakbindavo. Savanorė reikšmingus santykius užmezgė su kitais organizacijos darbuotojais ir lankytojais:

„...su [organizacijos pavadinimas] kuratoriu kaip ir nelabai susitikdavau, jo, prisimenu, nes jinai dirbdavo ten darbo dienom iki penktos iki ketvirtos ir aš, prisimenu, penktadieniais ateidavau nuo penktos, <...> tai kažkaip taip netekdavo susitikt. Nu kartais kai reikėdavo.“ VII

Savanorių grupės veiklos organizatorius. Šis vaidmuo išryškėjo mažose organizacijose, kuriose yra vienas ar du samdomi darbuotojai, o visi kiti yra savanoriai. Tokiose organizacijose pagrindinė veikla ar paslaugų teikimas, jų kokybė iš esmės yra savanorių rankose. Organizacijos vadovas yra JST kuratorius, bet jis labiau rūpinasi organizacijos, o kartu ir savanorių grupės darbo organizavimu, kad būtų įgyvendinta organizacijos misija, nei savo asmeniniu santykiu su kiekvienu savanoriu. Šiose organizacijose savanoriams buvo suteikta daug savarankiškumo ir laisvės veikti, bet kartu patikėta didelė atsakomybė, todėl savanorystės patirtis reikšminga, bet kuratorių vaidmuo – nevienareikšmiškas.

1) Kuratorė buvo nusistačiusi savanorių grupės darbo organizavimo rutiną. Visi drauge planuodavo veiklas mėnesiui, pasiskirstydavo atsakomybėmis, darbo laikais, mėnesio pabaigoje darydavo aptarimus. Po darbo dienos taip pat vykdavo dienos aptarimai, neformalūs pokalbiai, kurie kūrė bendrumo ir gero jausmo atmosferą:

„...su vaikais dirbam, tai didelė atsakomybė. Kažkiek kuruodavo mus, prižiūrėdavo darbą, bet taip pat stengdavosi ir patarti, ką kitaip galėtume daryt. Po kiekvienų užsiėmimų taip pat susėsdavom, pakalbėdavome, išsakydavom mintis, savo jausmus, ką kitaip darytume, kur galėtume tobulėti. Tai iš tikrųjų tos akimirkos, kur tiesiog bendrai kalbėdavome, tai šilti tokie prisiminimai, tiesiog, visi kartus susėsdavo, išgerdavom arbatos prie sausainių, tai tikrai smagu būdavo.“ V8

2) Kuratorė buvo organizacijos direktorė, kuri neskyrė savanoriams pakankamai laiko ir dėmesio. Šis savanoris dirbo drauge su kitais dviem savanoriais, jie turėjo patys sugalvoti, planuoti, organizuoti ir įgyvendinti veiklas centro lankytojams.

„Tas jos organizuotumas man labiausiai įsiminė ir tas požiūris į mus. Tas požiūris į mus, kuris buvo eee toks pakankamai pakankamai nuoširdus ir tikras, kad žmogus tikėjo mumis ir tikėjo, tuo, ką mes darom“ V14

Apie kuratorę šis savanoris atsiliepia labai šiltai, bet yra nepatenkintas mentoriaus darbu, kelia jam lūkesčius, kurių iš esmės nepatenkino kuratorė – nepadėjo planuoti ir organizuoti veiklą.

„Tiesiog patartų gal kažkur, nu kažką tokio, padėtų judėt link tikslo efektyviau ir greičiau negu judant paprastai.“ V14

Sumišę kuratoriaus ir mentoriaus vaidmenys. JST atliko organizacijoje, kurios lankytoja anksčiau pati buvo. Mentorius ir kuratorius buvo senai pažįstami, nors priklausė skirtingoms organizacijoms, dirbo tame pačiame pastate, juos galima priskirti **draugų ir lygiaverčių partnerių vaidmens grupei**. Tačiau šis atvejis buvo ypatingas tuo, kad susitikimus darydavo trise, todėl mentorius negalėjo visiškai atlikti jam paskirtos funkcijos. Nes jei savanoris ir norėjo, negalėjo su mentoriumi aptarti savo ir kuratoriaus santykių, nepasitenkinimo kuratoriaus darbu ir pan. Savanoriui palikta daug laisvės veikti. Jo užduotis buvo pačiam sugalvoti veiklą, kurią norėtų ir galėtų pasiūlyti organizacijos klientams, lankytojams. Tada jis turėjo suburti suinteresuotų lankytojų grupę ir organizuoti jos darbą veiklos įgyvendinimui, pasiskirstyti užduotimis, padėti, kad visi prisiimtas užduotis atliktų ir veikla įvyktų. Ši laisvė buvo ir galimybė, bet kartu ir iššūkis ar sunkumas, nes kartais mums norisi, kad kažkas pasakytų ką ir kaip turėtume daryti. Todėl šia prasme trūko kuratoriaus vedimo ir pagalbos.

„...kai turiu veiklos, viskas gerai, kai neturiu veiklos ir prašau, kad man kažką duotų nuveikt: „gerai gerai“, - bet negerai, turi pati susigalvot. Nu ten... tarpusavy tas bendravimas buvo malonus, bet... bet labiau norėjosi iš jų gauti šiek tiek pagalbos, kai kūryba visiškai neveikia, ar kai... nu, negaliu sakyti, kad buvau palikta viena galvoti ir daryti, bet... trūko to bendradarbiavimo ir kad užvestu ant kelio.“ V7

Organizacijos kolektyvo arba kitų darbuotojų vaidmuo

Ne visi informantai užsiminė apie santykius su priimančios organizacijos kitais darbuotojais. Kalbant apie santykius su darbuotojais, reiktų atsižvelgti į keletą aplinkybių: priimančios organizacijos dydį ir darbuotojų skaičių bei informantų santykius su organizacija iki JST.

Mažosiose organizacijose buvo tik vienas ar du darbuotojai, o visi kiti – savanoriai. Santykiai su visais buvo geri arba tų kitų darbuotojų ir nebuvo, o informantai užsiminė apie santykius su kitais savanoriais.

Vadinasi, apie santykius su kitais darbuotojais daugiau kalbėjo tie informantai, kurie JST atliko didelėse organizacijose.

1) Visas kolektyvas rūpinosi savanore, ji susipažino su visais ir negalėjo įvardinti, kas konkrečiai buvo jos kuratorius. Labai šiltai atsiliepia. Mažas miestas, daug pažįstamų, visi šiltai bendrauja, ryšius su darbuotojais ligi šiol palaiko:

„...direktorius atsakingai į tai įsitraukė ir taip labai svarbu, ką dar norėčiau paminėti, tai kad visas personalas buvo supažindintas su manim ir ir beveik iš kiekvieno iš kiekvienos srities gavau, kaip sakant, ir ir dar- ir darbų ir pastebėjimų ir pamokymų.“ V3

2) Organizacijose sutiko įvairių darbuotojų, kai kurie iš jų tapo reikšmingais suaugusiais, iš kurių mokėsi, su kuriais sukūrė artimus, draugiškus santykius:

„...po to su kitais susipažinau ir ti- tikrai po to, kaip ir savotiškai susidraugavom, galima sakyti. Tai ryšys tikrai pačioj pabaigoj buvo geras toks, artimas. <...> vasara dar tikrai susitikdavom ir į renginius kartais nueidavau. <...> buvo vienas toksai. Mes su juo radgeriausia sutardavom tenai. Visada jis toks tiek daug žinantis, rimtai mokantis pakalbėt, bet kartu jis ir taip tikrai šmaikščiai nevengiantis pabendrauti. Taip, malonu su juo bendraujant būdavo. <...> nemažai iš jo tekdavo pasimokyt.“ V4

„Su tais kuriais daugiausia dirbau savo skyriuj, tai tikrai su visais artimai susipažinau ir ir... Ta prasme kaip ir draugai jie liko. <...> Kalbėdavom ir artimesnėm temom, susidraugavom gerai.“ V9:

3) Didelė organizacija, su kuratore retai susitikdavo. Nebuvo priskirta konkrečiam skyriui, dirbo bendroje klientų aptarnavimo salėje. Kuratorė nelabai rūpinosi, kad savanorė susipažintų su kitais darbuotojais, bet ji pati kažkaip santykius su darbuotojais užmezgė, rado bendrą kalbą ar interesus. Šie ryšiai buvo svarbūs ne mokymosi, o bendravimo ir jaukumo prasme:

„Tiesiog kažkaip ten aš registra- registratūroj dažnai eidavau, ta prasme, ten knygų nepriduodavo ar kažkas tokio. Ir paskui viena ten darbuotoja turėjo sūnų, kuris mano amžiaus buvo, irgi egzaminus laikė, ir aš irgi laikiau, tai vat buvo bendra kalba apie tuos egzaminus. Paskui viena tokia jauna mergina dirbo, kaip tik įsidarbino, kai aš vos ne savanoriavau, tai su ja kažkaip vat labai buvo, nu kažkaip, vat amžius tas pats ir taip toliau, ir jinai ten ten literatūrą studijavo ir jinai tokia kaip darbą paėmė registratūroj sėdėt. Vat su ja kažkaip taip užsimezgė.“ V11

4) JST buvo atliekama toje pačioje organizacijoje, kurioje informantas savanoriavo arba buvo iki JST. Informantai darbuotojus jau pažinojo, sakė, kad santykiai su jais buvo geri ir iš esmės jais buvo patenkinti, daugiau mokėsi iš darbuotojų nei JST kuratoriaus:

„bet galbūt sakyčiau būtent tos organizacijos vadovai daugiau prisidėjo prie tų kompetencijų augimo ir žinių įsisavinimo. Vat būtent per praktiką, vat stovyklų metu. Būtent kituose tuose mini renginiuose, ką mes kurdavo ir organizuodavom, vat būtent, kad per praktiką labiau padėjo augti, vat būtent tą organizacija, negu JST tarnybos vat tas žmogutis, kuris su manim dirbo.“ V15

Apibendrinant galima pasakyti, kad JST metu ne visiems savanoriams pavyko su kuratoriais užmegzti ugdomuoju autoritetu paremtus santykius. Pagal santykių su kuratoriais apibūdinimus buvo išskirti šie kuratorių vaidmenys: reikšmingo suaugusiojo, draugo ir lygiaverčio partnerio, savanorių grupės veiklų organizatoriaus ir formalaus vadovo. Daugiausia įtakos savanoriui turėjo reikšmingo suaugusiojo, o mažiausiai – formalaus vadovo vaidmenyse buvę kuratoriai. Ne visiems JST dalyviams pavyko užmegzti reikšmingų santykių su kitais priimančių organizacijų darbuotojais, tačiau tuos, kuriems pavyko, galima suskirstyti į dvi grupes: (1) santykiai su kitais darbuotojais praturtino patirtis, papildė turėtus gerus santykius su kuratoriais; (2) santykiai su kitais darbuotojais pakeitė arba užpildė santykių su kuratoriais trūkumą.

Mentorių darbo vertinimas

Mentorius yra reikšmingas suaugusysis, vertas pasitikėjimo, santykis pagrįstas mentoriaus autoriteto pripažinimu: a) pokalbiai su mentoriumi brandino, keitė nuostatas apie žmones, santykius ir pasaulį; b) motyvavo suaugusiojo žmogaus pripažinimas ir pastangų augti vertinimas, toks ugdantis autoritetas; c) rūpinosi ir globojo, gal kartais net ir per daug; d) kai savanoriai retai matėsi ir labai mažai tiesiogiai bendravo su kuratoriais, padėjo išlikti JST:

- a) „*Na, tai jo, ta tarsi kažkaip... kalbėdamas su ja kažkaip gal pajutau, kad kažkaip kitaip, kad subrendau, gal taip pavadinčiau. Kad jau kažkaip **kitaip truputi mąstau, jau kaip kitaip gal pojūtį, kitoks požiūris pasidarė į kitus žmones, šiaip į visas veiklas. Tai vat tie pokalbiai labai subrandino. <...> ji [mentorė] išauklėjo mane, subrandino kaip ir kaip ir ta pati mokyklos auklėtoja.***“ V12
- b) „*Man realiai labai buvo smagu, kai... galėdavau pakalbėti su kažkuo [mentore], **kas taip pat matydavo iš šono, kaip keitiesi. Nes realiai, kai atėjau ji manęs visiškai nepažinojo ir per tą pusmetį abi matėm rezultatą ir tobulėjimą. Ir realiai tai tapo labai svarbiu motyvaciniu, manau, dalyku <...> kad suaugęs žmogus taip pat mato, kaip augi ir, manau, kad [mentorė] lygiai tokį patį ryšį išvystė kaip ir [aš] su tais vaikais, su kuriais savanoriauau.***“ V13
- c) „*...kai kuriais atvejais gal net ir **kiek per daug būdavo to palydėjimo, kartais gal pagalbos tos tokios daugiau suteikdavo per daug.***“ V4
- d) *visą laiką klausdavo, kaip man sekas, ar tenais <...> kai [kuratorė] taip nešneka, nebendruoja, tai [mentorė] sako: „kaip tau sekasi, ar viskas gerai tenais yra?“ <...> Nu tiesiog ir ji [mentorė] man taip padėjo kaip ir pradžioj ir **visą laiką palaikė tose vėžiose, kad niekur nenusislinkčiau, taip sakant.***“ V6

Svarbios ir įsimintinos buvo pokalbių su mentoriais temos, pamokymai: a) apie specialybes ir studijas, pokalbiai padėjo apsispręsti kur studijuoti; b) pamokymas, kad gyvenime turėtų tikslų ir jų siektų, kad priimdamas svarbius sprendimus atsižvelgtų į savo siekius, o ne tėvų ar kitų žmonių norus:

- a) „*mum pasakojo apie eee profesijas, pagalba stojant, tuom jis labiau prisidėjo.<...> Eeee **padėjo ir apsispręsti, ką studijuot ir panašiai, tikrai buvo gerai.***“ V9
- b) „*sakė niekada nepamiršt, kad.. viskas ką darai, tai yra dėl savęs paties ir ir nežinau <...> Net kad eiti mokytis, ne dėl tėvų, <...>, tas patarimas taip padėjo, kad **ne ne dėl jų aš eičiau mokytis, o dėl savęs ir viską tiesiog daryti dėl savęs. <...> Taip, kad visada žinočiau ką aš noriu, kad turėčiau tikslą tokį išsikėlęs ir ir kad nelabai žiūrėčiau ką ką kiti, ko nori, kad aš būčiau jų akimis, tai vat tas labai įstrigo.***“ V12:

Mentorius – bendraamžis. Kai mentoriai buvo labai panašaus kaip savanoriai amžiaus, tik tai kitame vaidmenyje, tai santykius su jais informantai vertino nevienareikšmiškai, viena vertus, teigė, kad jie buvo šilti, draugiški, kita vertus, kalbėdami apie jų vertę ar įtaką, buvo atsargesni. Vieni tiesiai sako, kad pokalbiai su mentoriais suteikė palaikymą, galimybę išsikalbėti, o kiti netiesioginėmis užuominomis leidžia suprasti, kad pokalbiai galėjo būti turiningesni, kad mentoriams galbūt trūko mentorystės kompetencijų:

a) išklausė ir suteikė palaikymą, padėjo reflektuoti veiklą, pasiekimus ir tolimesnius augimo tikslus:

„*Nu mūsų čia labai **išklausydavo ir visada mus palaikydavo ir visada aptardavom tos veiklos plusus, minusus, galimybes, ką geriau padaryt, ką blogiau ir tiesiog visada turėjom galimybę mokytis iš savo klaidų. <...> ką gero padarėm, ką blogo, ką nuveikėm, ko nenuveikėm. <...> taip kalbėdamas supranti, ko tu dar nemoki ir galbūt ką tau dar reikėtų pasikelt.***“ V5

b) pokalbiai buvo malonūs ir norėjosi, kad jie būtų dažnesni:

„Pokalbių iš tikrųjų gal net norėtusi kartais net daugiau. <...> **Man trūko, nes mum su [mentoriu] šiaip būdavo žiauriai faina ten kalbėtis ir pliurpt.** <...> pagal save aš sakau, kad galėtų būti ir du kartus per mėnesį, <...> **dėl to kad tu per mėnesį kartais užsimiršti ką tu nuveikei.** <...> **kartais tu atsisėdi ir net neprisimeni ką tu veikei prieš keturias savaites.**“ V5

c) gerai atsiliepia apie mentoriaus darbą, tačiau netiesiogiai pasako, kad jam trūko kompetencijų. Galima daryti prielaidą, kad informantas labai supratingas, empatiškas mentoriaus atžvilgiu, vertina jo pastangas, bet iš esmės mano, kad šį darbą jis galėjo atlikti geriau:

„Na, šiaip viską daryti jis darė gerai ir ir kažkokių nesusipratimų ar sunkumų nebuvo. Bet aš manau, kad jeigu jau vykdo tokią programą, skiria tam laiko žmogus, manyčiau, **kad galėtų ir į jo kompetencijas atsižvelgti ir ir padėti jam tobulėti. Nes jis apsiima toki darbą ir aš manau, kad kad privalu netgi jam taip pat kažkokias kompetencijas kelti ir padėti visgi.**“ V3

Mentorius – senas pažįstamas. Kai dalyvavimas JST nėra pirma savanorystės patirtis, JST atliekama toje pačioje organizacijoje, kur anksčiau savanoriavo, o tiek mentorius, tiek kuratorius yra seniai pažįstami, tai santykiai apibūdinami kaip šilti, draugiški, kokie buvo jau anksčiau susiformavę, o dalyvavimas JST programoje jų iš esmės nepakeitė.

- a) „Sakyčiau pakankamai šilti tie santykiai, nes jeigu žiūrint, kad jau iki to vat laiko jau daug savanoriavau, **daug metų buvau ten ir iki pat šiol palaikom gerus santykius,** <...> vat tas mentorius tam tikruose projektuose, jeigu paprašo tam tikros pagalbos, kad atvažiuot padėt vat turi vienu ar kitų projektų metu, mielai sutinku ir galbūt tie patys mentoriai mane palaiko tam tikrose veiklose. Nu tas toksai draugiškas ryšys susidaręs per tiek vat metų.“ V15
- b) „...mano mentorė, tai ilgai pažįstama vis dėl to aaa ir kuratore aš jau esu asmeniškai pažįstamas, tai kaip ir santykiai labai nepakito stipriai. Liko artimi.“ V10

Ryšys su mentoriumi formalus, „per ištiestą ranką“. Mentoriams nepavyko užmegzti nei ugdančių, nei artimų santykių su JST savanoriais.

a) Mentorius atvažiuodavo susitikti su savanoriu kas antrą mėnesį, tarp susitikimų pasiskambindavo telefonu. Informantui tokio bendravimo nepakako. Jam atrodė, kad jo mentorius nematė jo veikloje, praktikoje, o tiktai kalbėjosi, todėl tie pokalbiai buvo teoriniai ir tuo pačiu nereikšmingi.

„...mes ne ne neidavom į kažkokį tokį, sakau, **familiarumą, o labiau tokį eidavom į tokį, į tą tokį ryšį per ištiestą ranką,** kur mes turėdavom ten bandyt vystyt viską nuotoliniu būdu, tai tas ir bendravimas buvo toks ir tas ryšys buvo toks, **kad nu jo nelabai buvo** <...> išliko tokiam formalume.“ V14

b) Pokalbiai su mentoriumi vargino, savanoriui nebuvo aišku, kiek galima apie tą patį kalbėti ar pasakoti, jis pasakydavo keliais sakiniais, ką veikė, kaip sekėsi, o ta dalis, kur reikėjo kalbėti apie asmeninius pokyčius, kiek paaugo ir kaip pasikeitė atrodė kankinamai sunki:

„Ar tenais iš- iš tų pokalbių [su mentore] buvo kokios taip pat ver- vertės. <...> **Pokalbiai nebuvo pati maloniausia savanorystės patirtis.** <...> nes atrodydavo, kad ji tokia kartais sėdi, **žiūri į tave ir laukia, ką tu dabar pasakysi. O atrodo mintį jau pasakiau, nebeturiu, ką pridurti,** tai tiesiog laukdavau ten. N- nežinau iš tikrųjų, ką ji tiksliai norėdavo iš manęs išgirsti.“ V8

c) Pokalbiai su mentoriumi buvo nemaloni pareiga:

„Su ja [mentore] man asmeniškai man labai **būdavo sunku bendrauti**, nes <...> aš nesuprasdavau žmogaus ir aš **nežinodavau, ką jai sakyt** <...> kai būdavo tokie asmeniškai susitikimai, tai, aš pamenu, ateidavau aš ten jai ten tuos ženkliukus, ten paprašydavo ir taip toliau, ir jinai tokį užduoda klausimą ten vat atsakau, **tada dvi minutes tyli, taip galvoja, nu kol sugalvoja čia vėl paklaust** tokio, kaip ale **atrodo, kaip tau pareiga kažko to žmogaus paklaust, bet reikia tipo kažkaip nepasiruošęs**, tai kažkaip taip.<...> iš tokios kaip iš pareigos eidavau, kad ten susitikt su ja.“ V11

Dar keletas priekaištų mentorių darbui, kuriuos būtų galima pavadinti neišpildytais savanorių lūkesčiais. Du iš jų (1 ir 2) yra susiję su pokalbių temomis, kai informantams norėjosi su mentoriais pasikalbėti jiems patiems rūpimais klausimais (ne apie savanorystę), vienas iš jų labai konkretus – būsimų studijų pasirinkimas. (3) Susijęs su sumaišytais mentoriaus ir kuratoriais vaidmenimis, galima daryti prielaidą, kad iš mentoriaus tikėtasi pagalbos, kurią turėjo užtikrinti kuratorius. (4) Lūkestis, susijęs ne su mentoriaus darbu, o bendrai su JST: JST nuvylė, nes negavo to, kas buvo žadama JST pristatymo metu.

1) daugiau asmeninių pokalbių, o ne grupėje su kitais savanoriais, ir ne apie savanorystę, o kažkokiomis kitomis svarbiomis temomis ar klausimais. Informantas neįvardina, kokių temų jie su mentoriumi nepalietė, ar ko jis negalėjo mentoriumi išsakyti ir išpasakoti:

„**labiau norėdavosi to tokio tiesiog pokalbio su žmogum, tiesiog pasikalbėti, nu, tiesiai šviesiai, kažkaip išsikalbėti**, o ne va to tokio pažinimo per tuos tiesiog žaidimus [grupėje] kartais. Tai... O jeigu ir ateidavo į tuos individualius pokalbius, tai tenais būdavo labiau jau apie tą savanorystės praktiką, tą ten ta tenais tiesiog aptarimas apie tai būdavo.“ V6

2) apie būsimas studijas ir specialybės pasirinkimą:

„... o šiaip tai nebuvo ten labai kažko ypatingo [pokalbiuose su mentoriumi], nebuvo, kad ten parodytų kelią ką man studijuoti, ką man veikti, tikrai, to į tą pusę nebuvo.“ V1

3) Atrodė, kad pokalbiai su mentoriumi buvo apie teoriją, o ne praktiką. Tikėjosi, kad mentorius padės susiplanuoti jam JST organizacijoje priskirtas veiklas ir užduotis. Organizacijoje savanoris gaudavo rimtų savarankiškų užduočių, kurioms turėjo pats susigalvoti veiklas, tas veiklas susiplanuoti ir įgyvendinti. Galima daryti prielaidą, kad šiuo aspektu turėjo padėti kuratorius, o ne mentorius. Kita vertus, susidaro įspūdis, kad refleksijos savanoris nesieja su veikla, tai nebūtinai yra mentoriaus darbo trūkumas, tiesiog yra tokių žmonių, kurie sako: „ką čia kalbam, geriau einam ir darom“.

„...bet jis tiesiog vat daugiau šnekėdavo, iš esmės, **apie tas kompetencijas**, <...> o ten jau reikėjo jas nebe ugdyti, o labiau veikti, nes nes eee ten buvo daugiau veiksmo negu negu mokslų, žodžiu, **daugiau praktikos negu teorijos**, taip va pasakysiu. JK: Tai, ta prasme, kad mentorius padėtų tau planuoti tuos renginius, kuriuos tu esi numatęs įgyvendinti? V14: Taip, taip, taip, taip.<...> Tiesiog patartų gal kažkur, nu kažką tokio, **padėtų judėt link tikslo efektyviau ir greičiau negu judant paprastai**.“ V14

4) JST metu informantas daug padėjo kitiems, turėjo organizuoti renginius kitiems, bet nesulaukė savanoriams skirtų renginių ir išvykų, kurios buvo žadėtos JST pristatymų metu. Tarsi JST programoje buvo tik kasdienybė, kurios nepraturtino šventės arba tiktai pareigos ir jokių pramogų:

„...aš kitaip supratau, kai pasakojo apie savanorystę. <...> renginyje ir kai pristatinėjo, tai irgi ummm... Na, gal ne visai žadėjo, bet sakė, jog turėsim galimybę ir patys renginius sau

ruoštis ir galbūt net į užsienį išvažiuoti, su kokiais mainais. Ir iš tikrųjų atrodė, kad turėsim daug veiklos ir sau, kad tikrai kur nors išvyksim, bet iš tikrųjų daugiausia tiesiog ateidavom, padėdavom ruošti namų darbus vaikam, ruošdavom jiems renginius ir patys, kad kažkur sudalyvauti, tai... Taip ir... Nebent ką patys sau susiorganizavom tenais, kokius žaidimus, bet daugiau niekur nebuvom.“ V8

JST programa išvykų į užsienį nenumato, todėl sunku pasakyti, koks buvo pagrindas šiam lūkesčiui susiformuoti: arba JST pristačiusi organizacija ne taip pristatė, arba savanoris ne taip suprato, pvz., JST galėjo būti pristatoma drauge su ES programos jaunimui mainų galimybėmis ir pan.

Apibendrinant galima pasakyti, kad JST metu ne visiems savanoriams pavyko sukurti su mentoriais ugdomuoju autoritetu paremtus santykius. Pagal santykių su mentoriais apibūdinimus buvo išskirti šie mentorių vaidmenys: reikšmingo suaugusiojo, bendraamžio, seno pažįstamojo, formalus – „per ištiestą ranką“. Daugiausia įtakos savanoriams turėjo reikšmingo suaugusiojo, o mažiausiai – formalus vadovo vaidmenyse buvę mentoriai. Palankiai mentorių darbą vertinę informantai, neturėjo jiems priekaištų ar veiklos gerinimo receptų, tačiau, nepriklausomai nuo mentorių vaidmens, išryškėjo tam tikri savanorių lūkesčiai, kurių mentoriai nesugebėjo išpildyti.

3.2. Skaitmeninių ženkliukų sistemos vertinimas

Bendras SŽS vertinimas buvo prieštaringas. Trečdalis informantų ją vertino vienareikšmiškai palankiai, tai yra manė, kad ši sistema prisidėjo prie jų tobulėjimo, ir patvirtino, kad jie nuoširdžiai įsitraukė į ženkliukų rinkimą ir užduočių atlikimą. Trys informantai ją vertino neigiamai ir manė, kad ji neveikia, nes nemotyvuoja, kad tai papildomas darbas, kurį turi padaryti prie visų organizacijoje jau vykdomų veiklų. Šeši informantai SŽS vertino prieštaringai, neutraliai arba jų nesureikšmino: jie buvo, padarė, bet didelės vertės jiems nesuteikė.

SŽS privalumai

SŽS veikia kaip motyvaciją palaikanti sistema. Ženkliukai suteikia:

- 1) apdovanojimą už jau atliktą veiklą: „*virtualūs apdovanojimai*“ (V4);
- 2) paskatinimą naujoms veikloms: „*stimuliuoja kažką kitokio padaryti, naujesnio, jie kai ką tikrai stimuliuodavo padaryt galbūt daugiau netgi*“ (V4);
- 3) pažangos vertinimą: „*realiai tu gauni įvertinimą už kiekvieną savo padarytą pažangą*“ (V13);
- 4) pasiūlo idėjų, ką būtų galima veikti JST vietoje: „*kai nelabai žinai, ką veikti, tai tada pasižiūri, kokias čia užduotis siūlo ženkliukų sistema, ką ten reiktų padaryti*“ (V11);
- 5) skatina rungtyniavimą su kitais savanoriais: „*kaip ir žaidimas... aj tas tris tik turi, aš žiūrėk jau šešis*“ (V6);
- 6) temas pokalbiams su kitais savanoriais: „*šiek tiek įdomu vat, padiskutuoti su vat kitais vat nariais, vat ką jie gaudavo*“ (V15).

SŽS yra įrankis kompetencijų tobulinimui:

- 1) praplėtė dalyvių supratimą, kokiose srityse augimas gali vykti: „*ženkliai labai daug apima visų smulkių tokių sferų, kur net nesitikėtum, kad savanoriaudamas įgausi dar ir tokios praktikos*“ (V13);

- 2) padėjo atsiskleisti asmeninėms savybėms ir gabumams: „*padėjo ee atrasti save, tas savo stipriąsias savybes*“ (V1); *ką sugebu, ko nesugebu, ką reikėtų patobulinti*“ (V10);
- 3) padėjo numatyti asmeninio augimo kryptis, tikslus: „*jie [ženkliai] padeda tiesiog tobulėti, nes tu maždaug žinai, kokias kompetencijas tau reikia dar labiau tobulinti ir užsikelti*“ (V5; V3);
- 4) lavino įvairias komunikavimo kompetencijos sritis, nes reikėjo su žmonėmis bendrauti ir rašyti ataskaitas apie įvykdytas užduotis: „*Nu kaip ir kažkiek lavina ir tą raštingumą, kad tu parašai tokį, kaip ir viešą tenais kokį tekstą ir tu vis tiek įkeli. Tai negali tenais tu su trumpiniais rašyti, kablelių nedėlioti, tai toks gal iš šitų labiau lavina.*“ V6.

SŽS saugo gamtą. Kadangi ženkliai elektroniniai, sutaupai popierių – išsaugai medį: „*Na ir žinoma jog tai visa tai buvo virtualioje erdvėje ir nereikėjo jokių lapų spausdinimo, ar kenkti gamtai papildomai, jokių realių ženkliai nereikėjo ar pagyrimų, ar dar ko, tai irgi prisidėjo prie tokios geros nuotaikos, nuomonės apie tai*“ (V10).

SŽS trūkumai

Vieniems jaunuoliams užduočių aprašymai prie kompetencijų ženkliai sistemoje praplėtė supratimą, o kitiems priešingai – užduotys buvo per siauros, per daug konkrečios, trūko galimybės papildyti ar laisviau interpretuoti, nesutapo su užduotimis savanorystės organizacijoje:

- 1) SŽS nerado kompetencijos, kurią labai norėjo lavinti: „*projektai man buvo aktualu ir aš visada bandžiau tą sritį rasti tame visame <...> kažkurį iš tų pritaikiau prie to ir tuom baigėsi*“ (V3);
- 2) Organizacijose vykdomos veiklos nesudarė galimybių lavinti visas ženkliai sistemoje numatytas kompetencijas, todėl
  - a) neturėjo galimybių tobulinti tam tikrų kompetencijų: „*jeigu aš esu mažam miestelyje, aš tikrai nekalbėsiu su kažkuo užsienio kalba*“ (V7);
  - b) ieškoti kompromisinių sprendimų, keisti užduotis: „*būdavo sunkumų nu kaip tik su technologijom ten kartais buvo, tiek jau po to su žmonėm ten su visu bendravimu kartais buvo, bet nnn kažkaip pavykdavo įgyvendinti, kažkokius sprendimus pavykdavo priimti kartu*“ (V4);
  - c) prie SŽ užduočių turėjo imtis papildomų veiklų, ne tų, kurios buvo būtinos JST priimančiai organizacijai: „*ne visada man patikdavo, kad turi kartais jau pagal tuos grynai užduotis daryti, ne ne tai ką [organizacija] liepia <...> priklausomas nuo tų ženkliai tampa, užduočių tų atlikimo*“ (V4).
- 3) Kompetencijų pavadinimai SŽS apėmė labai plačias veiklos sritis, o užduotys buvo labai siauros, leido stiprinti tik tam tikrus siaurus gebėjimus: „*sustumiamos tos kompetencijos kažkokios į rėmus buvo labai ribotas ir toks labai iš reikalo <...> ribojamės ties tuo <...> ir turim atitikt kažkokius standartus Nu taip nebūna. Realiam gyvenime tokie dalykai nevyksta. <...> Nes jeigu vertini po vieną atskirai, gaunasi šioks toks mano nuomone nonsensas*“ (V14).
- 4) Užduotys skirtingose kompetencijose kartojasi, sunku atskirti, kuo viena nuo kitos skiriasi, arba vieną užduotį darydamas lavini kelias kompetencijas, o ne vieną: „*labai kartojosi klausimai dažnai, kad vat aprašyti tą ir tą, kitam klausime atrodo tu tą patį rašytum, nes nu panašiai yra vis tiek*“ (V6).

SŽS buvo papildoma veikla, kuriai reikėjo skirti daug laiko. Abiturientams reikėjo derinti JST, rengimąsi egzaminams ir neformaliojo ugdymo veiklas:

„...tu kažką darai ir užuot, kad skirtum darbui šiek tiek daugiau laiko ir jis būtų kokybiškesnis, tu turi dar kažkam atsakinėti į klausimus, susikoncentruoti į ženkliukus.<...> O tuo labiau, kad dauguma jaunuolių yra moksleiviai ir dar pašalinės veiklos. Nežinau, sunku paskirstyt laiką“ (V7).

Dalis informantų teigė, kad jiems SŽS nebuvo motyvuojanti ar motyvaciją palaikanti sistema, nes juos JST motyvavo kiti dalykai, kurie jau buvo aptarti ankstesniame skyriuje. Motyvacija rinkti ženkliukus krito, nes turėjo laukti mentoriaus patvirtinimo, kad įveikė žemesnį lygį ir atverti aukštesnio lygmens užduoties galimybę, o šis uždelsdavo: *„kažkaip užsivedi ten tuos rinkt rinkt rinkt ir tada tipo sustoja, nes tau tipo kitas lygis yra užrakintas <...> tikrai būčiau visus surinkus, bet tas man atsibodo toks laukimas (V11).* Sunku pasakyti, kodėl taip nutiko, kur atsirado nesusikalbėjimai tarp mentorių ir savanorių.

Vieniems SŽ užduočių buvo per daug, o kitiems – per mažai. Ženkliukų turėjo būti daugiau, kad susitikimų su mentoriumi būtų buvę daugiau ar dažnesni:

„norėjau, kad daugiau būtų tų ženkliukų, dėl kurių reikėtų užsidirbti ir pasišnekėt“ (V12);

tų pokalbių iš tikrųjų gal net norėtusi kartais net daugiau, taip vat pasikalbėt su tarkim su mentoriais (V5).

Taigi buvę JST dalyviai SŽS vertino prieštaringai. Vieniems ji buvo tinkamas įrankis kompetencijų lavinimui, suteikęs gaires ir motyvavęs asmeninį augimą. O kitiems ji buvo papildoma veikla, užėmusi daug laiko ir nesusijusi su tiesioginėmis organizacijos veiklomis. SŽS kompetencijos buvo plačiai apibrėžtos, o užduotys labai siauros ir apimančios siaurą dalį visų tos srities gebėjimų. Ne visų organizacijų veiklų pobūdis suteikė galimybes visų kompetencijų sričių lavinimui, vieniems jų buvo per daug, o kitiems – pritrūko. Taip žiūrint į duomenis, jie atrodo nėra vertingi ar nesuteikia pagrindo konkrečioms rekomendacijoms, todėl kitame duomenų analizės žingsnyje buvo stengiamasi atrasti tam tikrus dėsningumus. Tyrimo metu tiriamiesiems buvo užduoti klausimai, apie tai, ar SŽS jiems suveikė ir ar jie nuoširdžiai įsitraukė į SŽ rinkimą.

SŽS suveikė, motyvavo, įtraukė

SŽ naudojo kompetencijų lavinimui. SŽS derėjo su mentorių darbu. Suveikė ir ženkliukų sistema ir palydėjimas (mentoriaus ir kuratoriaus darbas). Nuo pat pradžių nusimatė kokias, kompetencijas ugdyti, ženkliukus naudojo asmeninei pažangai sekti. Ženkliukai suteikė vertinimą už kiekvieną pažangą. Jie buvo kaip pagalbinė, orientacinė priemonė tobulėjimo kryptį nusistatyti, pasitikrinti ir vertinti pažangą. SŽS suveikė, kaip motyvuojanti sistema imtis neįprastų veiklų, ir iššūkių.

- a) *„...jeigu reikėtų ieškoti minusų, tai nei vieno tikrai nerasčiau. Viskas buvo tobula. Tie ženkliukai ir viskas yra labai gerai, nu ir jie padeda tiesiog tobulėti, nes tu maždaug žinai, kokias kompetencijas tau reikia dar labiau tobulinti ir užsikelt.“ V5*
- b) *„...ta ženkliukų sistema buvo labai moderni išėjus tokiai kaip ir problemai, sakyčiau, kaip labiau motyvuoti ir kaip įvertinti pasiekimus, kas yra pasiekama mano kaip savanorio savanorystės metu ir, manau, kad tai buvo nu tiesiog labai gera idėja, kad aš atlikdamas savanorišką veiklą matyčiau realiai kokius pokyčius darau, k- ką sugebu, ko nesugebu, ką reikėtų patobulinti, tai man tai patiko.<...> Neįsivaizduoju ko trūktų...“ V10*
- c) *„Ženkliukų sistema yra naudingas dalykas, nes eeee realiai tu gauni įvertinimą už kiekvieną savo padarytą pažangą.“ V13*

- d) „Jinai buvo tokia kaip motyvacija, kad vat nu vat tarkim ateini šian savanoriaut ir kažkaip vat prisėdi ir galvoji ten reikia kokių ten porą [ženkliukų] parinkt. <...> tikrai buvo naudos, kad kažkaip tu, vat, atsisėdi ir ten taip užduoda tokį klausimą ir kažkaip susimąstai, kažkaip tau realiai teko registratūros tam tikrų klausimų klausit, kad jie ten padėtų, <...> Tai tikrai pasiteisino.“ V11

SŽ matė kaip susitikimų su mentoriumi priežastį. SŽS nesuteikia ypatingos reikšmės. Bet iš esmės SŽS suveikė todėl, kad savanoriai ją priėmė kaip formalų įrankį, kurį naudojo mentorai. Ženkliukus matė kaip priežastį susitikimams ir pokalbiams su mentorais, kurių labai laukė ir vertino. Todėl net norėjo, kad ženkliukų užduočių būtų daugiau, nes tada ir susitikimų su mentorais būtų buvę daugiau. Geriau prisimena pokalbius su mentorais nei SŽS kompetencijas ar užduotis:

- a) „...man tai asmeniškai galbūt tų ženkliukų nelabai reikėjo, nes viskas vis tiek per tuos susitikimus buvo aptarta ir įvairios užduotys buvo daromos, tai... nu, kaip ir tie ženkliukai nu tiesiog buvo, kad juos turėti, <...> Tai va, manau, kad labiau buvo viskas ugdoma kažkaip tiesiog per tuos susitikimus, nebūtinai juos renkant. V2
- b) „Nemanau, kad trukdė iš tikro, bet ir nemanau, kad ji [SŽS] tokia kaip ir.. bu- būtina galbūt. Na, žinau, kad mes juos užsidirbom, <...> labiausiai nu, aišku, čia toks kaip ir būdas pasikalbėt, tai čia dėl tų ženkliukų. <...> Tai vat tie pokalbiai būdavo, iš tikro, ta tokia svarbiausia dalis, to savanoriavimo, kad suprastum, ką ką nuveikei gero <...> laukdavau tų pokalbių ir tarsi norėjau, kad daugiau būtų tų ženkliukų, dėl kurių reikėtų užsidirbti ir pasišnekėt.“ V12

SŽS nesuveikė, nemotyavo, neįtraukė

SŽ rinkimas – papildomas darbas, prievolė. Ženkliukai buvo papildoma, primesta, formali veikla, atitraukusi nuo pagrindinių veiklų ir užduočių, kurias turėjo vykdyti priimančioje organizacijoje. Organizacijos paskirtos užduotys buvo įdomesnės, norėjosi jas atlikti kokybiškai, taip pat jos atrodė prasmingesnės ir reikšmingesnės, nes savanoriai jautė, kad jie atėjo padėti kitiems žmonėms, o ne dėl savęs, kad gautų sertifikatą. Taip pat nemanė, kad SŽS užduočių vykdymas prisidėjo prie jų asmeninio augimo:

- a) „Ne, nes ženkliukų užduotys, tai jos kažkur buvo, bet jos sakau, nei mūsų labai motyvavo, nei buvo mūsų tikslas. Mūsų tikslas buvo ten padaryti kokybišką veiklą, kokybišką veiklą jaunimui ir kaip įmanoma kokybiškesnę.“ V14
- b) „man ta ženkliukų sistema iš tikrųjų labai nepatiko, nes, tu kažką darai ir užuot, kad skirtum darbui šiek tiek daugiau laiko ir jis būtų kokybiškesnis, tu turi dar kažkam atsakinėti į klausimus, susikoncentruoti į ženkliukus. Nežinau, man šita sistema... Jinai gal ant dokumento gražiai atrodo, bet... Nu tai nėra kažkoks savęs įsivertinimas, manau. <...> aš tik pirmo lygio ženkliukus eee pildžiau ir kaupiau, tai tų sunkiųjų užduočių net nepasiekiau. Bet iš tikrųjų labai reikalauja daug laiko.“ V7
- c) „Man asmeniškai tai buvo toks dalykas, kurį, nu kaip čia, reikia padaryti ir ne ne dėl to kad kažkas dėl man geresnio bus, tiesiog, toks darbas, kurį primetė ir padariau tiesiog, kad būtų padarytas. Tai man nieko nelabai gero neatnešė, <...> daug geriau tas konsultavimas buvo

senjorų, negu tas ženkliukų rinkimas.<...> gal čia dėl to, kad reikia tai daryti dėl savęs pagrįste. Eeee... man labiau patinka kažką daryti dėl kitų.“ V9

d) „Toks prie savanorystės toks kaip dar vienas darbas kurį turi padaryt. Tai viska mokam. Tiesiog padarai ir ženkliuką užsipildai, šičia nebuvo taip kad kažką naujo išmoks.“ V6

SŽ užpildė JST pabaigoje. Ženkliukų nesusiejo su kompetencijų ugdymu nuo JST pradžios, apie juos išgirdo savanorystės pabaigoje, turėjo užpildyti kaip formalumą dėl sertifikavimo. Galima daryti prielaidą, kad šių savanorių mentoriai SŽS neteikė didelės reikšmės ir jos neakcentavo, taip pat galėjo prisidėti ir savanorių „užmaršumas“, atmetinas požiūris, jie buvo supažindinti pradžioje, bet neatsiminė apie tai:

a) „...reikėdavo kas mėnesį atsiskaityti mentoriui <...> paprašydavo ten paaiškinti ten kas tave traukia į kurią pusę, <...> ten kažkokią užduotį išspręst, ten, bet labiau apie save tą užduotį. Arba ten šiaip tiesiog papasakot kaip sekas, kas tave traukia ir panašiai. <...> O po to, kai buvo paskutinis mėnesis savanoriavimo man sako: „kažkaip matau, kad tu ženkliukų neturi jokių.“ Aš toks: „Negirdėjau apie tuos ženkliukus“ - galvoju, o kam tie ženkliukai? Sako: „kaip baigimo, kad žinotu, ką tu darei, kaip tau viskas sekėsi ir panašiai“. Ir ir po to ten per tą pačią ten, gana greitai, per per kokį dvidešim minučių ten man viską surodė, kur ką spaspaspausti, kokius ženkliukus turiu ir ir ir viskas. Bet aš tų ženkliukų kažkaip nesureikšminau, nesureikšminau labai ir ir ir viskas.“ V1

b) „aš nežinau kaip iš tikrųjų su jais [ženkliukais] turėjo būti, bet mums visai ant galo tiesiog pasakė, kad reikia tokius atlikti užduotis, kad tokius gautum, antraip, nesiskaitys, kad baigei savanorystę. Tai tiesiog kelias dienas reikėjo skirti nemažai laiko ir tiesiog iš eilės daryt tas užduotis.<...> Greit atlikau tas užduotis, tikrai net dabar neprisiminčiau ką tenais rašiau ar ką dariau.“ V8

Mažesnei pusei – 7 informantams SŽS suveikė ir jie nuoširdžiai įsitraukė į ženkliukų rinkimą, o didesnei pusei – 8 – SŽS nesuveikė, jų neįtraukė ir nemotyavo. Įsitraukusieji SŽ rinko nuo pat JST pradžios, jie tai darė nuoširdžiai, skyrėsi tik SŽ rinkimą motyvuojantys veiksniai: (1) SŽ naudojo kompetencijų lavinimui ir (2) SŽ matė kaip susitikimų su mentoriumi priežastį. Neįsitraukusieji SŽ suprato kaip būtina formalumą, kurį reikia atlikti, kad savanorystė būtų pripažinta, jie taip pat pasiskirstė į dvi grupes pagal tai, kada įsisąmonino, kad SŽS egzistuoja: (1) apie SŽS žinojo nuo pat JST pradžios, bet ženkliukų rinkimą suprato kaip papildomą darbą, kurį darė todėl, kad reikia, o ne todėl, kad jis prasmingas (6 atvejai); (2) apie SŽS buvo „prisiminta“ JST pabaigoje (2 atvejai).

3.3. Bendras JST vertinimas

Siekiant sužinoti, kokią vertę JST patirčiai suteikia patys dalyviai, informantų buvo prašoma įvardinti, kuo JST patirtis jiems buvo reikšminga. Šis klausimas buvo užduotas po to, kai jaunuoliai prisiminė kur savanoriavo ir kokias veiklas vykdė, bet prieš tai, kai buvo klausama apie tai, kokias kompetencijas lavino ir kaip vertino ženkliukų sistemą. Buvo įvairių JST patirties vertinimų, kuriuos sugrupavome pagal temas: (1) entuziastingų, santūrių ar nusivylimą atspindinčių; (2) instrumentinių ir altruistinių; (3) asmeninių ir socialinių gebėjimų lavinimo; (4) darbinės patirties, veiklų išbandymo ir tolimesnio kelio pasirinkimo; (5) vertino JST suteiktą dviejų suaugusiųjų palydėjimą.

- (1) Nuo entuziastingų, santūrių iki nusivylimą atspindinčių:
- „Gyvenimą keičianti patirtis, nuostabiai praleistas laikas čia buvo gyvenime toks momentas, kad kuris man labai pakeitė daug ką. <...> Tikrai nesigailiu laiko praleisto ir net negaliu pasakyti, kad čia sugaištas laikas, tiesiog, nuostabus atrodo praėjo.“ V6
  - „Negaliu taip teigti, visiškai sakyt, kad nieko man nedavė ir nieko iš to gero nebuvo. Aišku, kad buvo bet... bet gal tie dalykai nebuvo tokie milžiniški.“ V14
  - „iš to savanoriavimo, iš tikrųjų, **nesakyčiau, kad daug ten teigiamo buvo** supratau, kad nu nebuvo kažko čia ypatingo ar labai čia gero.“ V1
- (2) Instrumentinių (dėl pažymėjimo) ir altruistinių (dėl galimybės padėti kitiems):
- iki JST savanoriavusiems jaunuoliams buvo reikšminga galimybė gauti formalų dokumentą, įtvirtinantį patirties pripažinimą: „lig šiol aš visada savanoriaudavau <...> Bet tai nebūdavo taip oficialu ir aš negalėdavau to kažkaip, nei turėdavau tą tokį kažkokį sertifikatą, ar kažką, kad aš tikrai galėčiau parodyti <...> Tai aš manau, kad būtent šis savanoriavimas, tai buvo labai stiprus žingsnis, k./aip oficialioje savanorystėje.“ V3
  - „Kažkaip nežinau, gal net tai, kad labiau kažką pakeitė [manyje], bet gal kažkaip labiau aaa suteikė tą [galimybę] ką noriu daryt, Nu, ta prasme, žmonėm padėt, ten pagelbėt, ten vėl. V11
„Tai vat, manau, kiekvienam tikrai manau, kad reiktų išbandyt tą savanoriavimą, išbandyt, suprast ką reiškia padėt kitiems, ką reiškia šiaip tiesiog neatlygintai dirbti, tai taip gal pasakyt.“ V12
- (3) Asmeninių metamorfozių ir socialinių gebėjimų lavinimo:
- „buvau visiškai pilka pelytė, nu bet visada už ko nors slėpdavausi, turėjau dar tokią baimę, kad ką čia kiti pagalvos. <...> padėjo šiaip gyvenime tapt visai kitokiu žmogum, atsiskleist gal labiau iš kitų pusių“ V5
  - „atviriau drąsiau bendrauti su eee didele grupe žmonių ar su atskirais žmonėmis. Tiesiog įgavau tos drąsos pradėti kažką kalbėti, daryti. <...> tos drąsos daug įgauni ir tiesiog išmoksti nebestresuoti dėl dėl tokių dalykų.“ V6
  - „kad palavinau savo organizacinius gebėjimus, kaip suburti komandą, kaip organizuoti kažkokį renginį, kažkokią akciją. <...> daug tokių ieškoti daug tokių kompromisų, daug visko. Eeee tai tas man tikrai buvo nelengva, <...> ir kartais tai net kainuodavo mūsų draugystę. Kartais mes juodai riedavomės dėl to, <...> bendro požiūrio. Tai gal vat dar šitas dalykas irgi mus šiek tiek palavino dirb- darbas komandinis, dirbti komandoje gal mes šiek tiek labiau išmokom.“ V14
- (4) Įgavo darbinės patirties, išsibandė save naujose veiklose ir apsisprendė dėl tolimesnio kelio pasirinkimo:
- „to juodo darbo nebijoti, nes visokių būdavo jų.“ V2
„Pamačiau kaip yra dirbama tikroj organizacijoje iš vidaus.“ V4
„Jo viens iš didžiausių plusų, tai kad pajauti, ką reiškia būti dirbančiu žmogum.“ V9
„pamatėm kaip veikia gyvenimas iš tikrųjų ir tokiam darbe. Nes teko pačiom ten ir truputį su finansais dirbt <...> projektus parašyt ir jaust tą fainą jausmą, kai laimi ir kai pralaimi ir negauni tų pinigų <...> būdavo gera eiti ir mokytis iš kiekvieno žingsnio.“ V5
  - „Tai iš tikrųjų padėjo atrasti save veiklose, kuriose aš negalėjau anksčiau įsivaizduot. Na, pavyzdžiui, kūrybiniai darbai, maketavimas, įvairūs plakatai. Taip pat prieš tai gal net nebūčiau pagalvojus, kad galėčiau dirbti su grupe žmonių, gal galėčiau jiem ten pagelbėti, pavadovauti, kažką paorganizuoti.“ V7
  - „savanoriavau, tai... susipažinau su keliais, pakalbėjau ir eee nusprendžiau eiti į kariuomenę po mokyklos.“ V9

„padėjo atrast man save, nes tada supratau, kad ne tik ten matematika ir informatika mane domina. <...> pažinau savo visas puses ir tarkim <...> padėjo man tada apsispręsti, nes gal ten dėl tolimesnių savo planų, ką reikėtų veikti ir kaip daryt. <...> jeigu dabar irgi atsirastų galimybė, tikrai eičiau kažkur savanoriaut po kovidu.“ V7

(5) Vertino JST programoje suteiktą mentoriaus ir kuratoriaus palydėjimą:

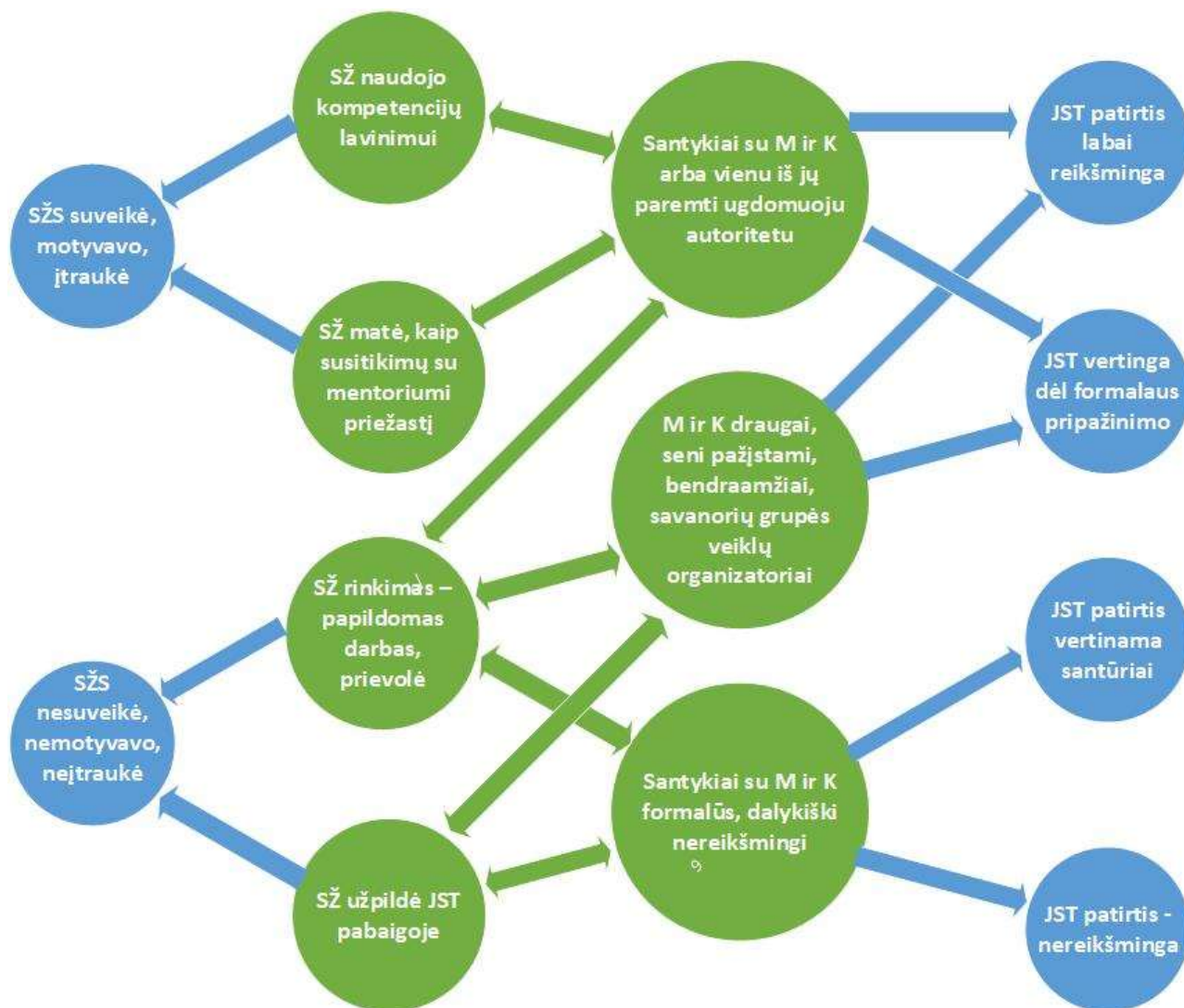
„pirmą kartą teko būt kuruojamam daugiau nei vieno asmens savanorystėje, tai irgi buvo nauja patirtis.“ V10

Analizuojant duomenis, buvo iškelta prielaida, kad dalyvavimo JST programoje reikšmingumo vertinimas gali būti susijęs su santykio su mentoriumi ir kuratoriumi pobūdžiu. Pastebėta, kad informantai, entuziastingai kalbėję apie santykius su mentoriumi ir kuratoriumi arba su vienu iš jų, taip pat entuziastingai kalbėjo ir apie tai, kokia reikšminga jiems buvo JST patirtis. Informantai, kurie negalėjo nieko gero pasakyti apie santykius nors su vienu iš JST metu sutiktų suaugusiųjų (mentoriumi, kuratoriumi ar kitu priimančios organizacijos darbuotoju), savo JST patirties nelaikė reikšminga, t. y. nieko reikšmingo apie ją negalėjo pasakyti. Šie pastebėjimai vertė gilintis ir ieškoti sąsajų tarp JST programos elementų veikimo ir rezultatų.

3.4. Sąsajos tarp SŽS, santykių su kuratoriumi bei mentoriumi pobūdžio ir JST patirties reikšmingumo vertinimo

SŽS, mentorių ir kuratorių darbas buvo prieštaringai vertinami, vieni informantai juos vertino teigiamai, kiti neigiamai, vieniems patirtis JST buvo reikšminga, o kitiems – nelabai, tuos pačius aspektus vieni labai gyrė, o kiti labai peikė. Siekiant suprasti šiuos vertinimų prieštaringumus, būtina atrasti skirtumų priežastis. Tolimesnė duomenų analizė atskleidė tam tikrus ryšius tarp savanorio santykių su mentoriumi bei kuratoriumi pobūdžio, įsitraukimo į SŽ rinkimą nuoširdumo ir bendrą JST patirties reikšmingumo vertinimo (2 paveikslas).

2 pav. JST programos elementų – SŽS, mentoriaus bei kuratoriaus santykių – savybių sąsajos ir jų nulemti JST rezultatai

Žalia spalva 2 paveiksle pavaizduotos JST programos pagrindinių elementų – SŽS ir mentoriaus bei kuratoriaus vaidmenų – apibūdinimai (charakteristikos), taip pat sąsajos tarp šių elementų, o mėlyna spalva pažymėti skirtingų sąveikų tarp šių elementų išdavos: SŽS (ne)motyvavo, (ne)įtraukė ir dalyvavimo JST reikšmingumo vertinimas.

Kai santykiai su kuratoriumi ir mentoriumi arba vienu iš jų buvo paremti ugdymo autoritetu, t. y. jie tapo savanoriams reikšmingais suaugusiais, kuriais jie pasitikėjo ir atsivėrė nuoširdžiam santykiui, tai suveikė, ir SŽS, ir bendrai JST patirtis buvo reikšminga, vertinga, prasminga.

Kai savanoriai savo kuratorius ir mentorius senai pažinojo, turėjo su jais artimus ir draugiškus santykius, tai SŽS nemotyvavo, SŽ buvo priimti kaip papildomas, bet būtinas darbas, o JST patirties vertinimas buvo įvairus arba sunkiai nuspėjamas: labai ir vidutiniškai reikšmingas. Šių JST patirties reikšmingumo vertinimo įvairovę nulėmė papildomi veiksniai:

- 1) jei į JST dėl formalaus jų savanorystės patirties pripažinimo atėjo jau daug metų savanoriavę jaunuoliai, tai jie savo mentorius ir kuratorius jau pažinojo, veiklos organizacijose buvo ne naujos, o į SŽS žiūrėjo instrumentiškai, formaliai – „darau, nes tai būtina sąlyga tikslui pasiekti“.
- 2) jei savanoriai pakliuvo į organizacijas, kuriose jiems buvo suteikta daug laisvės veikti, bet kartu ir atsakomybės už veiklą organizavimą, bei organizacijos teikiamų paslaugų kokybę. Tai SŽS užduotys, lyginant su organizacijos iškeltais iššūkiais, buvo nedidelės, nereikšmingos ir buvo priimtos kaip neišvengiamas balastas. Bet galutinis pasitenkinimas JST patirtimi buvo didžiulis, nes, nepaisant sunkumų, iššūkių rimtumo, visgi tai buvo labai vertinga patirtis, kurios metu jaunuoliai labai daug išmoko ir patyrė. Ir, nors santykiai su mentoriumi ir kuratoriumi nebuvo paremti ugdomoju autoritetu, bet jie užtikrino pagalbą, palaikymą, todėl buvo pakankami iššūkiams įveikti.

Kai santykiai su mentoriumi ir kuratoriumi buvo formalūs, dalykiški, tai nemotyvavo, nesuveikė SŽS sistema ir JST patirties reikšmingumas buvo vertinamas santūriai arba ji visai nureikšminama kaip nieko naudingo ar apčiuopiamo nesuteikusi. Čia irgi buvo tarpinių veiksmų, kurie įsiterpė ir nulėmė įvairovę:

- 1) jei į JST jaunuoliai ateina altruistinių motyvų vedami ir patenka į aplinkybes, kai nepasiseka su kuratoriumi ar mentoriumi užmegzti artimų santykių. Be mentoriaus palydėjimo SŽS nesuveikia. Tačiau santykių su kuratoriumi trūkumą jie sprendžia ieškodami ryšių ir kurdami santykius su kitais organizacijos darbuotojais arba lankytojais. Ir, nors baigę JST negali pasakyti, kad daug išmoko ar paaugo, visgi mano, kad laiką praleido prasmingai, nes galėjo būti naudingi kitiems.
- 2) jei jaunuoliai ateina į JST atlikti dėl labai praktinių motyvų ir patenka į situaciją, kur kuratorius į savo darbą žiūri formaliai, nesistengia sudominti, paskirti įvairių užduočių, kurias atlikdami jaunuoliai jaustųsi bent jau prasmingai prisidedantys prie organizacijos veiklos. Su mentoriumi irgi nepavyksta užmegzti artimo, nuoširdaus santykio, SŽS mentorius nepasitelkia. Tai visa JST patirtis netenka savo reikšmingumo, nes ji yra tarsi formaliai atbūta.

Santykiai su kuratoriumi ir mentoriumi buvo esminiai ir tam, kad suveiktų SŽS ir tam, kad JST patirtis būtų laikoma reikšminga, gyvenimą keičiančia patirtimi.

IŠVADOS

Visi šiame tyrime dalyvavę jaunuoliai JST atliko paskutiniais mokymosi mokykloje metais, prieš brandos egzaminus bei būsimus stojimus. Papildomas 0,25 balo prie stojamojo balo buvo stiprus dalyvauti JST motyvuojantis veiksnys. Tikėtina, kad į JST įsitraukusiems jaunesniems jaunuoliams reikšmingesni yra kiti motyvuojantys veiksniai. Visgi kviečiant savanorystei, jaunimas turėtų būti skatinamas ne tik siekti asmeninės naudos, bet turėtų būti atkreipiamas dėmesys ir į visuomeninę savanorystės ar tarnystės vertę, kad būtų skatinamos tokios vertybės, kaip solidarumas, pagalba bei rūpestis silpnesniais visuomenės nariais ir pan.

Vos porai tyrimo dalyvių JST turėjo tiesioginės įtakos pasirenkant būsimas studijas. JST suteikia galimybių pažinti ir išbandyti save. Tačiau tikėtina, kad JST patirtis labiau sietųsi su būsimos profesinės karjeros ir studijų pasirinkimu tada, kai savanorystė būtų atliekama 9-10 klasėse, prieš profiliavimą.

JST metu lavinti gebėjimai priskirtini dviem iš aštuonių JST pasiekimų programoje įvardintų gebėjimų sričių: socialinių, pilietinių ir mokėjimo mokytis. Lyginant tyrimo metu buvusių JST savanorių įvardintus sustiprėjusius gebėjimus su bendrojo ugdymo programose išskirtomis bendrosiomis kompetencijomis, jie padengė keturias iš šešių sričių: mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinę ir asmeninę. Tyrimo metu buvo nepaminėtos iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijų apraiškos.

Buvę JST savanoriai, šiuo metu studijuojantys aukštosiose mokyklose, studijų procese taiko socialinės ir mokymosi mokytis sričių gebėjimus: bendravimo ir pasitikėjimo savimi, laiko planavimo ir veiklų prioretizavimo, motyvacijos mokytis. Slaugos ir socialinio darbo studijų programose įvardinti socialiniai gebėjimai yra priskiriami dalykinių, o kitose – bendrųjų kompetencijų sritims.

Lygindamiesi su kitais studentais, buvę JST dalyviai mano, kad yra labiau linkę eiti į socialinius kontaktus, imtis iniciatyvos, padėti kitiems, yra organizuotesni, drąsesni, labiau pasitikintys savimi. Vadinasi, jie pasižymi stipresniais socialiniais ir pilietiniais gebėjimais. Ypač šiais gebėjimais nuo kitų studentų išsiskiria studijuojantieji gamtos ir technologinius mokslus.

Remiantis buvusių JST dalyvių santykių su kuratoriais ir mentoriais apibūdinimais, buvo rekonstruoti kuratorių ir mentorių vaidmenys, kuriuos jie atliko savanoriams JST metu. Vienam asmeniui priskiriamas vienas vaidmuo, todėl kuratorius ir mentorius galima suskirstyti į grupes pagal jų atliktus vaidmenis savanoriams. Kuratoriai, atliko šiuos vaidmenis: reikšmingo suaugusiojo, draugo ir lygiaverčio partnerio, savanorių grupės veiklų organizatoriaus ir formalaus vadovo. Pagal santykių su mentoriais apibūdinimus buvo išskirti šie mentorių vaidmenys: reikšmingo suaugusiojo; bendraamžio, seno pažįstamo, formalus „per ištiestą ranką“. Daugiausia įtakos savanoriams turėjo reikšmingo suaugusiojo, o mažiausiai – formalaus vadovo vaidmenyse buvę kuratoriai ir mentoriai. Ne visiems JST dalyviams pavyko sukurti reikšmingų santykių su kitais priimančių organizacijų darbuotojais, tačiau tuos, kuriems pavyko, galima suskirstyti į dvi grupes: (1) santykiai su kitais darbuotojais praturtino patirtis, papildė turėtus gerus santykius su kuratoriais; (2) santykiai su kitais darbuotojais pakeitė arba užpildė santykių su kuratoriais trūkumą.

Mažesnei pusei – 7 informantams SŽS suveikė ir jie nuoširdžiai įsitraukė į ženkliukų rinkimą, o didesnei pusei – 8 – SŽS nesuveikė, jų neįtraukė ir nemotyavo. Įsitraukusieji SŽ rinko nuo pat JST

pradžios, jie tai darė nuoširdžiai, skyrėsi tik SŽ rinkimą motyvuojantys veiksniai: (1) SŽ naudojo kompetencijų lavinimui ir (2) SŽ matė kaip susitikimų su mentoriumi priežastį. Neįsitraukusieji SŽ suprato kaip būtiną formalumą, kurį reikia atlikti, kad savanorystė būtų pripažinta, jie taip pat pasiskirstė į dvi grupes pagal tai, kada įsisąmonino, kad SŽS egzistuoja: (1) apie SŽS žinojo nuo pat JST pradžios, bet ženkliukų rinkimą suprato kaip papildomą darbą, kurį darė todėl, kad reikia, o ne todėl, kad jis prasmingas (6 atvejai); (2) apie SŽS buvo „prisiminta“ JST pabaigoje (2 atvejai).

Santykiai su kuratoriumi ir mentoriumi buvo esminiai ir tam, kad suveiktų SŽS ir tam, kad JST patirtis būtų laikoma reikšminga, gyvenimą keičiančia patirtimi. Informantai, entuziastingai kalbėję apie santykius su mentoriumi ir kuratoriumi arba su vienu iš jų, taip pat entuziastingai kalbėjo ir apie tai, kokia reikšminga jiems buvo JST patirtis. Informantai, kurie negalėjo nieko gero pasakyti apie santykius nors su vienu iš JST metu sutiktų suaugusiųjų: mentoriumi, kuratoriumi ar kitu priimančios organizacijos darbuotoju, savo JST patirties nelaiškė reikšminga, t. y. nieko reikšmingo apie ją negalėjo pasakyti.

Kai santykiai su kuratoriumi ir mentoriumi arba vienu iš jų buvo paremti ugdomuoju autoritetu, t. y. jie tapo savanoriams reikšmingais suaugusiais, kuriais jie pasitikėjo ir atsivėrė nuoširdžiam santykiui, tai suveikė ir SŽ sistema, ir bendrai JST patirtis buvo reikšminga, vertinga, prasminga.

Kai savanoriai savo kuratorius ir mentorius senai pažinojo, turėjo su jais artimus ir draugiškus santykius, tai SŽS nemotyvavo, SŽ buvo priimti kaip papildomas, bet būtinas darbas, o JST patirties vertinimas buvo įvairus arba sunkiai nuspėjamas: labai ir vidutiniškai reikšmingas. Šią JST patirties reikšmingumo vertinimo įvairovę nulėmė papildomi veiksniai: ar JST atliko toje pačioje organizacijoje, kur jau anksčiau savanoriavo ar buvo jos klientas / lankytojas, organizacijos suteiktas savanoriams laisvės veikti ir atsakomybės už vykdytas veiklas lygis.

Kai santykiai su mentoriumi ir kuratoriumi buvo formalūs, dalykiški, tai nemotyvavo, nesuveikė SŽS sistema ir JST patirties reikšmingumas buvo vertinamas santūriai arba ji visai nureikšminama kaip nieko naudingo ar apčiuopiamo nesuteikusi. Čia irgi buvo tarpinių veiksnių, kurie įsiterpia ir nulemia patirties reikšmingumo skirtumus: JST dalyvio motyvai ir galimybė reikšmingus santykius užmegzti su kitais priimančios organizacijos darbuotojais.

Santykiai su kuratoriumi ir mentoriumi buvo esminiai ir tam, kad suveiktų SŽS ir tam, kad JST patirtis būtų laikoma reikšminga, gyvenimą keičiančia patirtimi.

Ankstesnės savanorystės patirties turėję jaunuoliai JST savanorystei turėtų rinktis kitas organizacijas nei anksčiau savanoriavo ar buvo jų lankytojai. JST priimanti organizacija turėtų pasiūlyti naujas, kitokias veiklas nei jo jau buvo vykdytos. Tai būtina sąlyga, kad JST jaunuoliui būtų naujas iššūkis ir suteiktų pasitenkinimo jį įveikus, taip pat, kad JST sudarytų galimybę lavinti kitus gebėjimus, nei kad buvo lavinama ankstesnėje savanoriškos veiklos vykdymo vietoje.

Sveiki, esu...

Aš šiuo metu atlieku Jaunimo savanoriškos tarnybos **programos poveikio** vertinimo tyrimą.

Tyrimą užsakė Jaunimo reikalų departamentas, tačiau užsakovas bus supažindintas tikrai su apibendrintais tyrimo rezultatais.

Jūsų pateikta informacija yra konfidenciali ir nors užsakovas žinos, kokie jaunuoliai dalyvavo tyrime, tačiau jie nesužinos, ką jūs konkrečiai vienu ar kitu klausimu pasakėte.

Aš darau mūsų pokalbio įrašą tam, kad pokalbio metu visą dėmesį galėčiau sutelkti į jo turinį, nesistengdama kalbėtis ir tuo pat metu užsirašinėti. Įrašai bus transkribuojami ir sunaikinami.

Transkribuotuose tekstuose tiriamiesiems bus suteikti kodai, kuriuos žinos tik tyrėjai, užsakovams jie nebus atskleisti. Apibendrintoje ataskaitoje nebus naudojami duomenys leidžiantys jus identifikuoti.

Ar viską supratote? (*sulaukti atsakymo*) ar turite man klausimų dėl tyrimo tikslo ir etikos?

Ar sutinkate, kad būtų daromas pokalbio įrašas? (*Sulaukti atsakymo*)

Tuomet pradėkime mūsų pokalbį:

1. Papasakok prašau, ką šiuo metu veiki gyvenime? (*palaukti, pažiūrėti kaip ir apie ką atsakys, o tada jei nepasakos papildomai paklausti apie studijas, darbą, laisvalaikį, ar įsitraukęs į kokią nors visuomeninę, socialinę veiklą?*)
2. Kaip nutiko, kad pasirinkai būtent šias studijas?
3. Papasakok prašau, kaip nutiko, kad tu nusprendei tapti jaunimo savanoriškos tarnybos savanoriu?
4. Kur kokioje organizacijoje savanoriavai, kokios buvo tavo užduotys, veiklos?
5. Kaip manai, kuo ta savanorystės Jaunimo savanorystės programoje patirtis tau buvo reikšminga?

(plečiantys klausimai: Kaip ir ką ji pakeitė tavyje, tavo gyvenime? Ar turėjai kitų savanorystės patirčių, kuo jos skyrėsi nuo šios?)

6. Galvojant apie savanorystės metu ugdomas kompetencijas ir ženkliukų sistemą, ir vertinant tą patirtį iš praėjusio laiko perspektyvos: kaip manai ar ji tau suveikė? Kaip? Paaškind prašau?

(plečiantys klausimai, užduoti po to, kai pats kažką atsakys ir ne visus iš karto, o palaipsniui: Kas toje sistemoje buvo gerai? Kas blogai? Ko buvo per daug, o ko trūko?)

Kokie buvo santykiai su kuratoriumi ir mentoriumi?

Kaip kuratorius ir mentorius prisidėjo prie tavo kompetencijų augimo?/ Ką tau davė kuratoriaus ir mentoriaus lydėjimas? Ar pakako jų palydėjimo?

Kaip manai ar tu nuoširdžiai įsitraukei į kompetencijų ugdymo ir vertinimo procesą? Ar jis suveikė? Galvojant apie kitus savanorius, ką reiktų mentorių ir kuratorių darbe daryti kitaip?

Koks tavo buvo ryšys su organizacijos, kurioje savanoriavai, darbuotojais? Ar išliko kažkokie ryšiai su organizacija ar jos darbuotojais?

7. Kaip tavo turėta savanorystės patirtis paveikė tavo studijas? *(laukti, kol pagalvos ir atsakys patys, ir tik po to klausti tolimesnius tikslinančius ir ar nukreipiančius klausimus)*

Sustiprėjai, kaip asmuo, išryškėjo kažkokios tavo asmeninės savybės? Susiformavo studijoms būtinos, reikalingos kompetencijos? Kokios? Kaip jos tau padeda studijuoti?

Ar keitėsi tavo vertinimas įgytų kompetencijų lyginant momentą, kai baigėi programą ir dabar?

8. Ar gali pasakyti, kad tu kažkaip skiriesi nuo kitų studentų, kurie neturi savanorystės patirties? Kaip? papasakok plačiau. *(laukti kol pasakys savo variantus, o tada tikslintis: pasiekimais, motyvacija, įsitraukimu ir aktyvumu...?)*

9. Ar studijų metu savanoriavai? Dalyvavai studentų atstovybės veikloje? Užsiėmei, kokia nors kita visuomenine, socialine, kultūrine, mokslinė veikla? Kokia?

Jei atsakymas, taip, tuomet klausti: Kaip manai, ar dalyvautum šioje veikloje, jei nebūtum turėjęs savanorystės patirties? Paaiškink prašau plačiau.

10. Tai ar padidino tie 0,25 balo tavo konkurencingumą stojant į universitetą? Pakilai reitinguose?

11. Ar turėjai kokios nors darbinės patirties? Kokios?

12. Jei vėl eitum savanoriauti, ką darytum kitaip?

13. Ką patartum kitiems jaunuoliams, kurie ruošiasi eiti savanoriauti?

ar yra dar kažkas, ką norėtum pasakyti prie to, kas jau buvo pasakyta, gal aš kažko svarbaus nepaklausiau?

Ar norėtum manęs kažko paklausti?

Tuomet ačiū tau už pokalbį